

Matei Cerkez

Elemente de Limba Română Contemporană

București

2010

CUPRINS

Unitatea de învățare nr. 1	1
Structura și funcțiile limbii	1
1.1.Obiective educaționale:	1
1.2.Natura socială și funcțiile limbii	1
1.3.Sistem	3
1.4.Limbajul	3
1.5.Limba standard	4
1.6.Stratificarea	4
1.7.Funcțiile limbii	5
1.8.Componentele comunicării și funcțiile aferente	5
1.9.Contribuția lui Jakobson	7
1.10.Funcția de comunicare	8
1.11.Funcția expresivă	9
1.12.Funcția poetică	11
1.13.Selecția și combinarea	11
1.14.Funcția conativă	13
1.15.Funcția referențială	13
1.16.Funcția denominativă - constitutivă sau mentală	14
1.17.Funcția metalingistică	14
1.18.Funcția fatică	15
1.19.Karl Bühler	18
1.20.Unitățile limbii	20
Unitatea de învățare nr. 2	28
Lexicul și semantica	28
2.1.Obiective educaționale:	28
2.2.Vocabularul	28
2.3.Vocabularul fundamental	32
2.4.Masa vocabularului	34
2.5.Îmbogățirea vocabularului	38
2.6.Semantica	43
2.7.Structura semantică a cuvintelor	44
2.8.Semantica lexicală	45
2.9.Omonimia	49
2.10.Polisemia	50

2.11. Antonimia	51
2.12. Metonimia	52
2.13. Schimbări de sens	53
2.14. Câmpurile semantice	54
2.15. Schimbări motivate lingvistic	56
2.16. Sensul multiplu	58
2.17. Contextul	62
2.18. Universul de discurs	69
Unitatea de învățare nr. 3	73
Fonetica	73
3.1. Obiective educaționale.....	73
3.2. Fonetica	73
3.3. Fonologia	74
3.4. Fonemul	75
3.5. Fonemul concret	76
3.6. Sunet și fonem	77
3.7. Funcția	78
3.8. Proprietățile sunetului.....	79
3.9. Sunet, literă, alfabet	81
3.10. Articularea	82
3.11. Sunetele limbii române	83
A. Clasificarea vocalelor limbii române	85
B. Clasificarea consoanelor	87
3.12. Coarticularea.....	92
3.13. Grupuri de sunete.....	92
3.14. Fonemele suprasegmentale	94
3.15. Fonetica și alte domenii ale limbii	96
3.16. Schimbări fonetice accidentale - accidente fonetice	97
3.17. Ortografia.....	99
A. Principiile ortografiei limbii române	99
B. Semne și reguli de ortografie	101
I. Reguli fonetice de despărțire a cuvintelor în silabe.....	110
II. Reguli lexicale de despărțire a cuvintelor în silabe.....	111
Unitatea de învățare nr.4	117
Stilul	117
4.1. Obiective educaționale:	117
4.2. Limba ca mod de realizare.....	117
4.3. La nivelul textului.....	119

4.4. Stilul	123
A. Calitățile generale ale stilului	123
B. Calitățile particulare ale stilului	125
4.5. Stilurile funcționale	128
4.6. Unități frazeologice	135
Unitatea de învățare nr. 5	139
Textul, mesajul, discursul	139
5.1. Obiective educaționale:	139
5.2. Textul	139
5.3. Sensul conectorilor	140
5.4. Tipuri de texte	143
5.5. Discursul	143
Structura discursului	144
Alte tipuri de discurs	146
5.6. Forme de manifestare a mesajului oral	148
5.7. Structuri sintactice	150
Cuvinte și expresii provenite din elipsă	153
Bibliografie	157

Unitatea de învățare nr. 1

Structura și funcțiile limbii

1.1.Obiective educaționale:

După parcurgerea acestei unități de învățare veți fi capabili să:

- demonstrați caracterul social al limbii;
- explicați relația dintre limbă, limbaj și vorbire;
- identificați și să explicați funcțiile limbii și mărcile lor lingvistice
- explicați modele de analiză a limbii;
- identificați unitățile componente ale limbii.

1.2.Natura socială și funcțiile limbii

Limba

un ansamblu de cuvinte, categorii, reguli care se organizează în funcție de o anumită interpretare a realității.

Astfel contextul extralingvistic obiectiv se subiectivizează în procesul de comunicare căci vorbitorul nu exprimă o realitate obiectivă ci una interpretată.

Interpretând realitatea cu ajutorul limbii (al vorbirii) oamenii construiesc **noțiuni**: clasifică obiecte, stabilesc *însușiri* și relații între diferite clase de obiecte. Realizează de fapt un act de cunoaștere, imposibil în afara limbii.

Limba și societatea nu au același ritm de dezvoltare. Societatea se dezvoltă mai repede; în limbă schimbările se produc mai încet și pe neobservate.

Compartimentele în care apar cel mai repede modificări sunt *vocabularul* și *semantica*.

Natura socială a limbii decurge din faptul că orice act de comunicare se desfășoară între cel puțin doi vorbitori.

André Martinet consideră limba printre instituțiile umane: rezultată din viața în societate. Limba este în cel mai înalt grad socială. De aici caracterul obiectiv al limbii.

Aspectul fundamental în care este prezent limbajul este situația de dialog. Comunicare nemijlocită de la om la om. Determinarea socială văzută ca un criteriu guvernator al comunicării împiedică urmărirea unor aspecte individuale ce țin de participanți

Natura limbii și caracteristicile ei nu sunt date de societatea în care funcționează, ci de faptul că este folosită într-o societate omenească.

Fiecare vorbitor modifică limba în fiecare moment, călcând regulile acesteia (mai mult sau mai puțin). Aceste încălcări ale regulilor însă nu afectează limba (decât dacă ele sunt voluntare, capătă generalitate prin preluarea unui model sau sunt impuse ideologic).

Schimbările în limbă apar datorită relației E+R care caută modalități de realizare eficientă a unei comunicări.

La nivelul fonologic natura socială a limbii este demonstrată având în vedere modul în care neologismele pătrunse în limbă se adaptează

pronunției generale. *Coafeur-coafor / sofeur, foen* etc. pierd sunete datorită utilizării lor de cercuri foarte largi de vorbitori.

1.3.Sistem

Limba este un sistem pentru că valoarea elementelor lingvistice depind direct de anumiți factori.

Dacă dependența se face în raport cu alte elemente lingvistice, cu relațiile dintre ele, vorbim despre un *sistem închis* (modul în care se precizează sensul cuvintelor în raport cu sinonimele sau cu vecinătățile lor). Dacă valoarea elementelor lor se realizează prin relația cu aspecte extralingvistice atunci avem de-a face cu un sistem deschis), *spune bunica povestea/povestea spune bunica; bunica spune povestea.*, nici topica, nici regulile gramaticii nu ne ajută să distingem subiectul de complementul direct ci numai experiența realității.

1.4.Limbajul

definește omul. Mesajele umane sunt elaborate și transmise conștient. De aici deduce tot *André Martinet*, dubla articulare a limbajului și linearitatea sensului. Folosindu-se de un număr redus de foneme oamenii produc un număr practic infinit de cuvinte și de mesaje, dubla articulare determină

construirea elementelor în succesiune (unul după altul).

1.5.Limba standard

Limbajul comun, uzual, folosit de toți vorbitorii în împrejurări obișnuite, nemarcate afectiv este denumit, în studiile de specialitate, *limbă standard*. Limba standard nu are o destinație precisă, nu aparține unui domeniu și nu realizează mesaje.

Un enunț (propoziție, frază, sintagmă) poate fi considerat standard pentru că evidențiază mai ales aspectul denotativ. Limbaj standard întâlnim în cărțile de bucate, în indicații de utilizare a unor produse, adică în texte care au un scop informativ, se adresează unui public eterogen, în mod clar, lipsit de ambiguitate și folosind cuvinte cunoscute tuturor vorbitorilor.

1.6.Stratificarea

Limba ca sistem are o serie de componente: fonologice – semantice, etc.

Orice valoare rezultă prin raportare directă la realitățile, extralingvistice se deschide deci spre aspectul funcțional. Altfel n-ar putea face față tuturor aspectelor concrete în care funcționează.

În studiul limbajului și al relației lui cu realitatea avem în vedere ***caracterul***

continuu al realității și ***caracterul discontinuu al limbajului***.

Limbajul interpretează realitatea în relații temporale, locale etc.

Fluxul său continuu stă la baza comunicării și este analizat prin comportamentele sale discontinue: foneme.

1.7.Funcțiile limbii

Structura comunicării a fost descrisă în diverse moduri. Una dintre schemele cele mai cunoscute și mai des folosite a fost elaborată de Roman Jakobson¹. Conform acestuia, fiecăruia dintre factorii constitutivi ai comunicării îi corespunde, câte una dintre funcțiile fundamentale ale comunicării.

1.8.Componentele comunicării și funcțiile aferente

Având în vedere factorii comunicării umane:**context, mesaj, transmițător, destinatar, contact,cod** pot fi identificate funcțiile: **referențială, poetică, emotivă, conativă, fatică, metalingvistică**.

Iată cum se ordonează ele în funcție de factorii constitutivi ai comunicării:

¹Roman Jakobson, *Lingvistică și poetică*. Aprecieri retrospective și considerații de perspectivă, trad. Mihai Nasta, în Probleme de stilistică, București, Ed. Științifică, 1964, p.88

emițător	(sau) : transmițător cel care produce / emite / transmite un mesaj adresându-se unui auditor (receptor);
funcția emotivă	reflectă stările interne ale emițătorului
contact	mediul material de transmitere a mesajului (voce, scris, semnale luminoase etc.) sau legătura psihologică dintre transmițător și destinatar
funcția fatică	are în vedere controlul canalului de comunicare și asigurarea bunei derulări a comunicării
cod	sistemul de semne și de reguli de folosire a acestora, cunoscut, total sau parțial, atât de către transmițător cât și de către destinatar (limba germană, sistemul Morse etc.)
funcția metalingvistică	are în vedere faptul că partenerii de comunicare dețin și utilizează corect același cod mesaj: ceea ce se transmite (un text, semnale luminoase, un gest etc.) are în vedere forma mesajului, modul de structurarea acestuia
context	(sau referent) : la ce se referă mesajul (un eveniment recent, asamblarea unui aparat, un fenomen natural etc.)

funcția referențială	are în vedere transmiterea de informații despre un eveniment extra lingvistic
funcția conativă	(sau persuasivă sau retorică) : are în vedere intenția de a influența receptorul prin intermediul mesajului transmis.

1.9.Contribuția lui Jakobson

Potrivit concepției lui Jakobson, cele șase funcții identificate și definite de el coexistă practic în orice comunicare. Diferită numai de la caz la caz este ierarhia lor de importanță, stratificarea rezultată constituind un criteriu de clasificare a evenimentelor verbale. În această ordine de idei, el subliniază că: *«Deși distingem șase aspecte fundamentale ale limbii, am putea totuși cu greu să găsim mesaje verbale care să îndeplinească numai o funcție. Diversitatea constă nu în monopolul uneia dintre aceste câteva funcții, ci în ordinea ierarhică diferită a funcțiilor. Structura verbală a unui mesaj depinde, în primul rând, de funcția predominantă.»*

Fiecare dintre factorii care intervin în procesul comunicării are asociată câte o funcție.

Așadar, în formularea unui enunț sunt necesari emițătorul, receptorul, referentul comunicării, dar și un cod

comun celor doi interlocutori, un contact psiho-fizic (direct sau mediat), pentru ca mesajul transmis să fie receptat. Funcțiile corespunzătoare acestor factori sunt:

emotivă (centrată pe emițător);

conativă (centrată pe receptor);

referențială (centrată pe referent);

metalingvistică (centrată pe cod);

fatică (centrată pe canal);

poetică (centrată asupra mesajului).

1.10.Funcția de comunicare

Prima și cea mai importantă funcție a limbii este aceea de mijloc de comunicare între oameni.

Limba națională (româna) este mijlocul de comunicare specific unei comunități lingvistice (popor), folosit neîntrerupt și putând fi studiat în devenirea sa istorică.

Funcția de comunicare răspunde unei necesități de stabilire a unor relații inter-umane prin intermediul limbii.

Comunicarea pune în joc un inventar de semne din care vorbitorul trebuie să aleagă procedeele care denumesc percepțiile gândirii.

Limba funcționează ca instrument al gândirii.

Primul efort de a stabili o relație între percepție și expresie.

1.11.Funcția expresivă

cunoscută și sub denumirile *emotivă* sau *interjecțională*, pune în evidență atitudinea vorbitorului față de conținutul mesajului.

Mesajul nu transmite numai idei, gânduri, pur și simplu ci referiri la persoana vorbitorului. Modul în care se raportează emițătorul la cele exprimate. Expresivitatea: intonația - *aseară a plouat* – enunțul poate să exprime bucurie, exasperare, etc.

Alegerea unui anumit cuvânt este legată de intuiția vorbitorului. Astfel el alege dintre cuvintele: *prost, tont, zurliu*, în funcție de intenția sa și de cel căruia i se adresează. Vorbitorul utilizează o serie de procedee de combinare a cuvintelor.

Mod de realizare

Funcția expresivă ca și alte funcții se realizează prin selecția și combinarea elementelor de limbaj.

Selecția

se realizează pe seama unor relații de echivalență (asemănare - deosebire, sinonime-antonime). Combinarea construiește secvențe. Echivalența este element constitutiv al secvenței
Denumirea interjecțională este grăitoare din acest punct de vedere, deoarece stratul emotiv al limbajului se bazează pe interjecții.
Dacă un participant la conversație

folosește exclusiv exprimarea interjecțională *Tiii!*, interlocutorul își va da seama că partenerul său își exprimă admirația sau surprinderea față de ceea ce s-a spus anterior sau față de un element din realitatea extraverbală. Observăm cât de important este contextul în decodarea corectă a unui mesaj aparent simplu. Participarea afectivă a vorbitorului poate fi marcată și prin elemente formale: persoana întâi pronominală și/ sau verbală, intonația exclamativă, lungirea emfatică a sunetelor (vocale și consoane). Astfel, în enunțul *Mă chinui să-ți explic* funcția emotivă se realizează formal prin persoana întâi verbală, chiar în absența formală a pronumelui subiect (eu) și printr-o intonație exclamativă atât în zona emițătorului cât și a receptorului. Astfel, în enunțul *Ce frumos se văd munții!*, se actualizează funcția emotivă, deoarece vorbitorul își exprimă o anumită atitudine față de realitatea extraverbală. În enunțul *Du-te odată la piață!* se actualizează însă funcția conativă, deoarece enunțul este orientat către receptor.

În alte cazuri, emițătorul poate lungi vocale și consoane pentru a marca emoția. La nivel formal, acestea sunt mijloace de realizare a gradului superlativ absolut: *Era frumoooo!* (*Era foarte frumos!*), *E un mmmizerabil!*

(sens superlativ pe care, în principiu, adjectivul mizerabil nu-l admite). În ultimul exemplu, remarcăm alegerea unui adjectiv care are trăsătura semantică + superlativ inclusă.

1.12.Funcția poetică,

denumită și estetică sau literară, proiectează principiul echivalenței de pe axa paradigmatică pe axa sintagmatică. Propunerile lingvistului pentru denumirea și definiția funcției pot fi greu de descifrat. În primul rând, dificultatea apare în momentul în care asociem denumirea cu limbajul poeziei. Această asociere poate conduce la următoarea întrebare: Funcția poetică este actualizată numai la nivelul limbajului artistic? Răspunsul este nu. Pentru a înțelege de ce am formulat acest răspuns trebuie să ne referim la definiția de mai sus.

1.13.Selecția și combinarea

Selecția (dintr-o paradigmă) și combinarea (în sintagme) sunt cele două modalități de structurare a elementelor verbale într-un enunț aparținând oricărui limbaj. Selecția se realizează pe baza unor principii de echivalență, iar combinarea prin contiguitate. Astfel, putem stabili două paradigme: una pentru tânăr și alta

pentru „*a vorbi*”. Din paradigma pentru „*tânăr*”, putem alege unul dintre termenii *individ*, *puști*, etc., iar din cea pentru „*a vorbi*”, putem selecta dintre: *a trăncăni*, *a îngăima*, etc.

În funcție de gradul de expresivitate dorit de emițător sau de varietatea funcțională căreia secvența îi aparține, elementele din cele două paradigme se pot combina astfel: *tânărul vorbește (spune)*, *individul trăncănește*, *puștiul comentează*, etc. Observăm că primul enunț este neutru din punctul de vedere al expresivității, emițătorul nu dorește altceva decât să aducă la cunoștința receptorului un eveniment despre o realitate extraverbală. Prin cel de-al doilea enunț rezultat prin combinare, emițătorul își exprimă disprețul față de o activitate din realitatea extraverbală. Al treilea enunț este o combinare între un termen marcat expresiv și unul neutru. Observăm că termenul expresiv își pune amprenta pe întregul sens al enunțului, resimțit de receptor drept unul marcat.

Funcția poetică proiectează echivalențe pe axa combinării. „*Cum e fecioara între sfinți și luna între stele*”

Procedee morfologice: în descrierea luptei de la Rovine în Scrisoarea III, Mihai Eminescu acordă o atenție și o

valoare specială substantivului
Procedee sintactice - **topica, elipsa,**
etc.

Expresivitatea poate provoca
interlocutorului emoții artistice.

1.14.Funcția conativă,

numită și persuasivă sau retorică, are
rolul de a orienta enunțul către
receptor. Principalele expresii
gramaticale ale acestei funcții sunt:
persoana a doua pronominală și/ sau
verbală, intonația exclamativă,
vocativul în cazul substantivelor și
imperativul în cazul verbelor.

Putem include toate aceste mărci
formale într-un singur enunț:
*Dumneavoastră, doamnă,veniți la
ghișeu!* (pronume personal; vocativ;
imperativ; intonație exclamativă).

O marcă specifică a oralității poate fi
considerată folosirea verbului *a ști* la
persoana a doua (*știi, știți*) sau forma
nu-i așa? rostită în mijlocul unei
expuneri. Integrate în discurs, acestea
au un rol dublu: atrag atenția
interlocutorului și mențin deschis
canalul de comunicare.

1.15.Funcția referențială,

numită și denotativă sau informativă,
este prezentă în majoritatea
enunțurilor, deoarece interlocutorii se

raportează la realitatea extraverbală pentru a iniția, dezvolta sau încheia o conversație. Aceasta ne conduce la concluzia că această funcție nu apare independent, ci alături de alte funcții ale limbajului.

1.16.Funcția denominativă - constitutivă sau mentală.

Funcțiunea mentală a limbii este din punct de vedere lingvistic o reprezentare. Fiecare comunicare reprezintă un act mental și o reprezentare - coordonarea unor mijloace lingvistice cu o anumită semnificație (cu un conținut).

În elaborarea unui enunț, o descriere (*Sinaia este un oraș frumos.*), o întrebare (*Aveți pantofi 39?*) sau exprimarea unei atitudini față de un anumit lucru (*Ce frumos miroase trandafirul!*), ne raportăm la elemente din realitate. În plus, în formularea întrebării, ne adresăm unui receptor, deci actualizăm funcția conativă, iar prin exprimarea atitudinii, actualizăm funcția emotivă a limbajului.

1.17.Funcția metalingistică

Vorbirea se concentrează asupra codului. Funcția metalingvistică este evidențiată de enunțurile care aparțin metalimbajului, astfel spus de acele

enunțuri care transmit informații despre un anumit cod, devenit obiect de descriere. Exemplul cel mai la îndemână este definiția de dicționar. În acest caz, autorii dicționarului au folosit cuvinte pentru a explica alte cuvinte. *Celibatar înseamnă persoană necăsătorită.*

De asemenea, funcția metalingvistică este actualizată și pentru explicarea elementelor de argou, decodificarea unui alt cod sau pentru a corecta o formă gramaticală. Ex: nu se spune „*ei este*”, ci „*ei sunt*”

1.18. Funcția fatică

Această funcție acționează la nivel microstructural (al enunțului) și la nivel macrostructural (al interacțiunii). Funcție fatică controlează procesul de comunicare prin identificarea formelor de politețe, de negociere, sau a elementelor fatice de tipul: *mă ascuți?, auzi?, ascultă-mă.*

Rețineți!

Observația lui Răzvan Săftoiu din citatul de mai jos și comentați-l

Malinowski a propus termenul comuniune fatică, definit drept simplul schimb de cuvinte care conduce la crearea unor legături sociale între oameni” (1949, 315), afirmând: „Cred că, atunci când discutăm despre folosirea limbii în stabilirea relațiilor sociale, ajungem la un aspect esențial ce privește omul în societate: în toate ființele umane se manifestă tendința de a congrega, de a fi împreună, de a se bucura de compania celui alt. (...) Așadar, comuniunea fatică servește la stabilirea legăturilor personale între oamenii care doresc să aibă companie, dar nu servește la comunicarea ideilor.

Comentariile lui Jakobson referitoare la funcția centrată pe contact dau conceptului o interpretare tehnică „Există mesaje care servesc în primul rând la stabilirea comunicării, la prelungirea sau la întreruperea ei: ele controlează cum funcționează canalul și circuitul (Alo, mă auzi?), atrag atenția interlocutorului sau confirmă faptul că acesta rămâne în continuare atent (Asculți?, iar la celălalt capăt răspunsul: Mhm!). Această luare de contact sau, după Malinowski, funcțiunea fatică, se poate manifesta printr-un schimb de formule ritualizate și prin întregi dialoguri care-și propun doar să prelungească o comunicare.”)

Așadar, la nivel microstructural, funcția fatică asigură menținerea contactului dintre vorbitor și interlocutor, iar la nivel macrostructural, funcția fatică ia forma unui tip conversațional ritualizat: conversație fatică (engl. small talk). Oamenii recurg la conversație fatică pentru a stabili relații sociale de bunăvoință, de politețe de negociere etc. Este posibil ca elemente fatice de tipul *mă ascuți?, mă auzi?, ascultă-mă!* nici să nu fie actualizate în

conversația fatică. Aceasta are o structură proprie și are asociate funcții conversaționale.

Răzvan Săftoiu, *Teoria și practica limbii, Proiectul pentru învățământul rural*, MECT, București, 2007

Folosiți, pentru răspuns, spațiul liber din chenar.

1.19.Karl Bühler

deduce principalele funcțiuni lingvistice din cele trei părți componente ale actului de comunicare: *vorbitor - destinatar - comunicare*.

Acestea se reflectă în fiecare act de comunicare. În raport cu subiectul vorbitor, vorbirea poate fi concepută ca *expresie*, în raport cu destinatarul - *apel* și în raport cu procesul de comunicare însuși; *reprezentare*. Cele trei funcții stabilite de Bühler sunt funcția. *expresivă, apelativă, reprezentativă*.

Ele fac legătura între funcțiile limbii și părțile componente ale vorbirii; *lingvistice cu o anumită semnificație (cu un conținut)*.

. În raport cu **subiectul vorbitor**, vorbirea poate fi concepută ca **expresie**, în raport cu **destinatarul - apel** și în raport cu procesul de comunicare însuși **reprezentare**.

Ele fac legătura între funcțiile limbii și părțile componente ale vorbirii.

Aspecte practice

Identificați funcțiile limbii în următoarele enunțuri și precizați mărcile lor gramaticale:

- Vorbește mai tare.
- Du-te și tu cu ei!
- Mâine nu am cursuri.
- A făcut bunica o ciorbă!!
- Găinar e unul care se ține de furțișaguri mărunte.
- Haida de!
- Uite cine vorbește

Folosește, pentru răspuns, spațiul liber din chenar!

1.20. Unitățile limbii

Principalele unități ale limbii, recunoscute și identificate în studiile de lingvistică sunt: fonemul, morfemul, cuvântul, partea de propoziție, sintagma (îmbinarea de cuvinte), propoziția, fraza, enunțul

Fonemul

este cea mai mică unitate sonoră a limbii, care are funcțiunea de a diferenția cuvintele sau formele gramaticale ale aceluiași cuvânt, între ele.

Ultimul nivel de analiză al fonemului îl reprezintă trăsătura distinctivă.

**Foneme cu
valoare lexicală :**

p(pat) – b(bat)

**Foneme cu
valoare gramaticală:**

casă(ă)- case(e)

În lingvistică se face distincția dintre **invariante** (foneme propriu-zise) și **variante fonetice** sau alofone (pronunțări diferite ale aceluiași fonem. Recunoașterea invariantelor se face prin metoda comutării potrivit căreia, dacă se produce o schimbare la nivelul formei se modifică și conținutul. Ex. dacă în cuvântul *pat* se înlocuiește *p* cu *b*, sau *t* cu *r* atunci se modifică însăși structura cuvântului obținând fie *bat*, fie *par*.

Dacă însă un vorbitor rostește pe *e* din *Ene* în două feluri diferite, nu se va obține un alt cuvânt.

Morfemul

este un segment, o parte dintr-un cuvânt, sau chiar un cuvânt întreg, care are semnificație lexicală sau gramaticală. Morfemul este un semn lingvistic minimal alcătuit dintr-un cuvânt (*vai, unde, lălea*), sau chiar un enunț. De cele mai multe ori morfemul este reprezentat printr-un șir de foneme, dar se întâmplă și ca un morfem să corespundă, formal, unui fonem. De exemplu *e* din *case* este din perspectivă morfologică, un morfem fiind asociat, în forma dată, cu semnificația de plural, în opoziție cu *ă* din *casă* care are asociată ideea de singular. Morfemul trebuie înțeles, ca și fonemul ca un element abstract, care se realizează concret prin diverse variante, asemănătoare ca aspect și independente de contextele în care apar.

Morfemul participă la comunicare de cele mai multe ori, ca parte componentă a cuvântului sau a enunțului. Cuvântul analizabil, reprezintă o asociere stabilă ale cărei unități componente sunt organizate în succesiune fixă, care nu admite modificări.

Morfeme lexicale sunt segmente distincte în analiză, având un sens lexical : radicalul cuvântului, prefixele, sufixele. Morfemele lexicale sunt cele care conferă sens cuvintelor. În unități lexicale care practică flexiunea și sunt formate din mai multe elemente morfematice, cel puțin una dintre ele este purtătoare de sens, iar celelalte au diferite valori gramaticale.

Morfeme gramaticale sunt elemente cu semnificație gramaticală marcând aspecte referitoare la flexiune: desinențele – în flexiunea nominală indică genul, numărul și cazul, iar în flexiunea verbală, persoana și timpul, sufixele - indică, în unele situații, moduri și timpuri. Morfemele gramaticale au o poziție fixă în cuvânt. În limba română componenta fonică minimală, purtătoare de sens se poate modifica atât în procesul flexiunii (bat-*e*, băț-*ut*, băț-*ând*), fie prin derivare: mas-*ă*, măs-*uț-ă*.

Morfeme suprasegmentale: accentul, pauza, intonația, topica contribuie de obicei la exprimarea unor valori gramaticale deosebite. apar ca elemente separate, compuse,

Alternanțele fonetice sunt o altă categorie de morfeme întâlnite frecvent în flexiune.

Fenomenul se întâlnește mai ales la nivelul rădăcinii cuvintelor și sunt asociate, de regulă, cu un anumit morfem: *stradă/străzi; tu înoți/el înoată*. Morfemul reprezintă semnul lingvistic minimal.

Cuvântul

este unitatea lingvistică fundamentală. El reprezintă asocierea unui complex sonor cu unul sau mai multe sensuri. Cuvântul apare în dicționar în forma tip, dar în comunicare el se utilizează într-o diversitate de forme flexionare, care sunt realizări concrete ale aceluiași cuvânt tip. Formele flexionare nu sunt cuvinte separate de cuvântul tip.

Există cuvinte cu sens lexical deplin: *avion, atom* și cuvinte fără sens lexical – instrumente gramaticale: articole, prepoziții, conjuncții.

Structura morfologică a cuvântului distinge părțile constitutive pe care le-am amintit deja: morfem propriu-zis; radical; afixe; tema; desinența.

Radicalul

rădăcina apare ca element constitutiv al mai multor cuvinte care alcătuiesc o familie lexicală. Radicalul conține sensul lexical prim al cuvintelor aparținând aceleiași familii: *a ști, știință, neștiință etc.*

Afixele	sunt segmente(morfeme) purtătoare de sens care, alăturate la rădăcină, determină, de obicei, apariția unui nou cuvânt cu sens modificat.
Tema	este acea parte a cuvântului care rămâne constantă în timpul flexiunii. Este posibil ca tema să coincidă cu radicalul(<i>casă/case</i>)sau să fie formată din radical și un afix(<i>de-scrie; copil-aș</i>).
Desinența	reprezintă partea mobilă a cuvântului. Ea se modifică în timpul flexiunii contribuind la exprimarea categoriilor gramaticale: <i>alb/albă</i> , în primul caz(<i>alb</i>) are desinență zero, spre deosebire de <i>albe</i> care are desinența <i>e</i> .
Partea de propoziție	este un cuvânt sau un grup de cuvinte din alcătuirea unei propoziții, care se identifică după funcțiunea îndeplinită în, propoziție. Partea de propoziție nu trebuie confundată cu cuvântul (lexem) pentru că o parte de propoziție poate fi compusă din mai multe cuvinte, iar unele cuvinte nu intră în structura unei părți de propoziție substantivul în vocativ, conjuncțiile.
Sintagma	este unitatea sintactică formată dintr-un cuvânt și determinanții săi: <i>vacanța mare, fratele meu mai mic, bunica mea</i> .

Propoziția

este unitatea sintactică fundamentală a sintaxei. Se definește în mod obișnuit drept un enunț care cuprinde un singur predicat sau ideea de predicție

Fraza

este unitatea sintactică de sine stătătoare superioară propoziției, cuprinzând cel puțin două propoziții. Fraza poate fi construită din două cuvinte: *vrei? vii.*

Enunțul

este o structură sintactică alcătuită din două sau mai multe propoziții sau fraze. Termenul de enunț include și propoziția și fraza.

Ca unitate a limbii, enunțul are un rol important în comunicare întrucât realizează o asociere între o secvență sonoră și o informație referitoare la un eveniment extralingvistic, devenit prin intenția vorbitorului, informație de transmis.

Enunțul reprezintă o combinație a cărei structură depinde de situația de comunicare, de conținutul mesajului, de partenerii situației de comunicare.

Ca unitate a limbii, enunțul nu face parte din sistemul limbii și este compus din alte unități asociate sau nu în structuri variate ca extindere și complexitate.

Discursul

reprezintă o expunere în fața unui auditoriu sau o expunere scrisă pe o

temă dată. Discursul este constituit dintr-o suită de enunțuri organizate într-o structură coerentă.

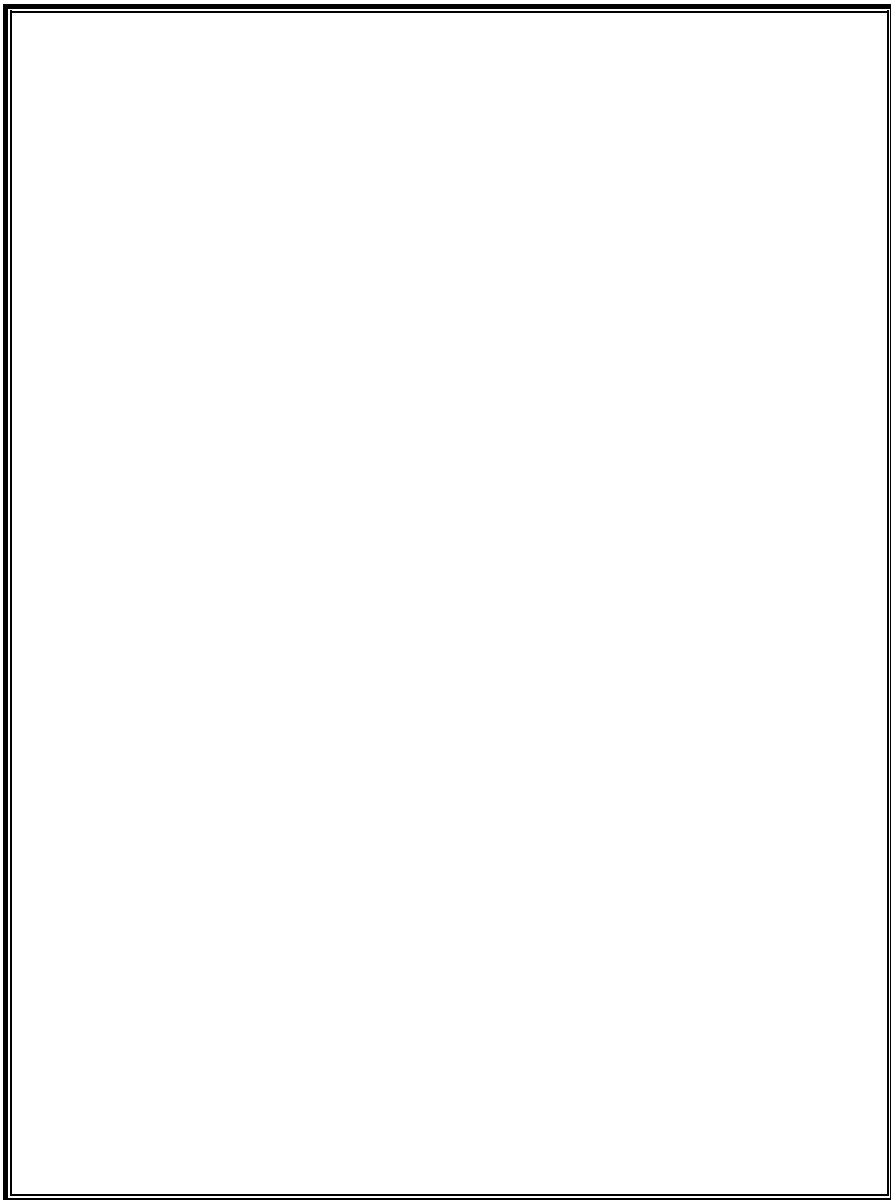
Aspecte practice

1. Identificați morfemele și fonemele din enunțul:

Mi-a făcut plăcere

2. Explicați modul de formare al următoarelor cuvinte:
*nesubordonare; împresurat, septuagenar; bine știut;
arhicunoscut; copilandru; bănet; neprefăcut;*

Folosiți, pentru răspuns, spațiul liber din chenar!

Unitatea de învățare nr. 2

Lexicul și semantica

2.1. Obiective educaționale:

După parcurgerea acestei unități de învățare veți fi capabili să:

- utilizați corect conceptele ;
- identificați și să caracterizați elementele componente ale lexicului;
- realizați interpretări semantice ale diferitelor structuri lexicale;
- explicați principiile de formare a cuvintelor;
- explicați și să interpretați categoriile semantice specifice limbii române.

2.2. Vocabularul

Totalitatea cuvintelor dintr-o limbă constituie *vocabularul* sau *lexicul* acelei limbi.

Partea studiului limbii care se ocupă cu analiza cuvintelor, cu identificarea lor și cu înregistrarea lor în dicționar se numește *lexicologie*.

Studiul vocabularului este important pentru că orice vocabular exprimă nivelul de civilizație al unui popor și pentru că bogăția vocabularului este dată nu numai de numărul de cuvinte conținut, cât mai ales de bogăția semnelor lexicale consemnate.

În decursul dezvoltării ei, limba își însușește o serie de elemente lexicale datorate apariției unor domenii de activitate. Ele apar într-un ritm foarte dinamic în așa fel în cât nici un

dicționar nu poate cuprinde toate cuvintele existente în limbă la un anumit moment dat.

Cuvântul

este unitatea de bază a vocabularului și cuprinde o formă tip, forme flexionare și variante (pronunțări în diferite feluri al aceluși cuvânt).

Există situații în care aceeași unitate lexicală poate cuprinde două-trei cuvinte diferite, atunci când formele flexionare se specializează pentru semne diferite:

- **a acorda** 1)atenția cuiva
 2)un instrument muzical
- **raport** 1)rapoarte
 2)raporturi

Clasificarea cuvintelor

Ca unități semnificative ale limbii, cuvintele pot fi clasificate din mai multe perspective.

Din perspectiva structurii sonore, cuvintele sunt clasificate în funcție de numărul unităților componente(silabe, accent,număr de foneme sau de morfeme care-l compun.; din perspectiva organizării sensului, cuvintele se clasifică după posibilitatea de a se asocia cu alte cuvinte în structura enunțului,cu relația lor cu limba standard sau cu diferitele registre stilistice etc.

Cea mai cunoscută clasificare a cuvintelor din perspectivă lexico-

gramaticală, este clasificarea în părți de vorbire. Cercetătorii consideră că acest tip de clasificare asigură cuprinderea tuturor cuvintelor dintr-o limbă într-un număr de clase diferențiate prin particularități specifice.

Părțile de vorbire sunt reprezentate de grupuri de unități lexicale care au particularități gramaticale comune.

Cuvintele sunt clasificate și din punctul de vedere al capacității de flexiune.

Cuvintele flexibile apar în sistemul limbii ca ansamblu de forme organizate în paradigme prin relații stabilite în funcție de tipul de informație gramaticală conținut. Clasificarea cuvintelor flexibile în părți de vorbire se face în funcție de particularități morfologice specifice.

Atenție!

Definițiile folosite pentru a ordona părțile de vorbire sunt , în general determinate semantic și nu comportamental(gramatical). De aceea se pot crea surse de greșeală în momentul analizei morfo-sintactice datorate unor valori logico-semantiche comune.

Cuvintele neflexibile

sunt instrumente de comunicare. Ele participă la realizarea comunicării într-o formă unică, fiind neanalizabile și corespunzând unui morfem.

Clasa cantitativelor

cuprinde numeralesle și alte cuvinte a căror organizare semantică implică

într-un fel sau altul, o determinare cantitativă. Alături de numerele, în această clasă întâlnim, substantive(pereche, câteșipatru, grup, grămadă, dublu, triplu,) locuțiuni (câtă frunză și iarbă), sau verbe ca a întrei, a multiplica etc.

Clasa determinațiilor

cuprinde cuvinte și construcții lexicale asociate unui substantiv. Categoria determinațiilor este neomogenă din punct de vedere gramatical și semantic, de la morfeme afixale(articolul) la adjective provenite din adverbe(*astfel*), precum și alte grupări lexicale care au, fiecare un rol specific.(*așadar, aceste două, alții*) etc.

Clasa proformelor,

caracterizată prin posibilitatea elementelor componente de a se înlocui reciproc. Din această clasă fac parte pronumele nehotărâte (Alții se gândeau la vacanță);sau elemente adjectivale, (asemenea oameni nu se mai întâlnesc).

Clasa substitutelor

reprezintă unități lexicale al căror sens se poate completa prin raportare la un alt element al comunicării

Atenție!

Am fi tentați să așezăm în această clasă pronumele personale de persoana întâi și a doua. Ele nu pot fi incluse în această clasă deoarece semnificația lor este dependentă de situația de comunicare, de identificarea cuiva care apare ca participant direct la evenimentul care se relatează.

Deicticele

cuprinde unități lexicale implicate nemijlocit în situația de comunicare.

Criteriul central îl reprezintă relația cu locutorul și momentul enunțării, mesajul fiind raportat la coordonatele situației de comunicare.

Participanții la actul de comunicare – locutorul și interlocutorul sunt identificați prin acțiunea pronumelor personale .

Clasa jonctivelor și a conectorilor

este definită tot funcțional și cuprinde elemente lingvistice care pot să se asocieze într-un ansamblu componente propoziționale ale unui enunț.

Conceptul de jonctiv și de conector au în vedere instrumente prin intermediul cărora se stabilesc relațiile dintre elementele componente ale enunțului. (*chiar dacă; mai întâi; apoi; de aceea...*)

2.3.Vocabularul fundamental

(fondul lexical principal) se compune din cuvintele necesare pentru a realiza o comunicare eficientă între oameni

Vocabularul cuprinde un fond principal de cuvinte; - vocabularul fundamental - și masa vocabularului.

Vocabularul fundamental se caracterizează prin: - stabilitate – datorată vechimii apreciabile a cuvintelor care-l compun;

- unitate – datorită faptului că sunt cunoscute și folosite pe tot teritoriul țării de către toți vorbitorii limbii române;

- capacitate de derivare cu sufixe și prefixe;

- capacitatea de a forma cuvinte compuse;

- cuprinde aproximativ 30% din cuvintele folosite de vorbitori:

obiectele și acțiunile foarte importante:

- gradele de rudenie: mamă, tată, cumnat etc.;
- obiectele și acțiunile foarte importante: a mânca, a bea;
- alimente și băuturi: pâine, apă;
- zilele săptămânii și lunile anului;
- părțile corpului;
- păsări și animale;
- culori;
- arbori și fructe.

60% din cuvintele cuprinse în vocabularul fundamental sunt de origine latină.

2.4.Masa vocabularului

(vocabularul secundar) cuprinde cuvinte folosite în vorbirea anumitor categorii socio-profesionale.

În acest compartiment al vocabularului sunt cuprinse: arhaisme; neologisme; regionalisme; termenii tehnici; jargonul; argoul etc.

Arhaisme și regionalisme se manifestă la nivelul fonetic, la cel lexical și la cel gramatical.

Cuvintele din fondul secundar al limbii au o distribuție diferită în practica limbii: unele sunt folosite preponderent sau exclusiv în stilul științific și tehnic, altele sunt folosite în diferite registre lingvistice: regionale, specializate sau chiar în stilul beletristic și colocvial(*cătană, clop, haios*)

Arhaisme

sunt cuvinte care au dispărut din limbă ori au încetat a mai fi folosite: (obiectul desemnat a dispărut). Unele cuvinte au fost trecute în categoria arhaismelor pentru că realitatea socială, administrativă sau de altă natură cărora le corespundeau fusese schimbată.

Ex.: prefect, jandarm, arendă

Unele arhaisme au dispărut din vorbirea oamenilor, dar mai sunt păstrate numai în locuțiuni: **a da ortul popii.**

Tipuri de arhaisme

1) lexicale	- <i>pârcălab, bir, dijmă</i> - cuvinte care au fost înlocuite cu altele
2) fonetice	- <i>împle, îmblă, rumpe</i> - folosite în opere literare
3) morfologice	- morfeme gramaticale - aripe, inemă
4) sintactice	- dativul adnominal “preot deșteptării noastre” M. Eminescu
5) semantice	- cuvântul salutare, de origine latină a dat două dezvoltări lexicale - sărutare și salutare “Sărutare, umbră veche” Gr. Alexandrescu

Unele arhaisme sunt reînviată fie datorită valorii expresive pe care o pot avea în limbajul popular (*a mazili*), fie pentru că realitatea pe care au reprezentat-o a revenit în actualitate: *primar, prefect, arendaș*.

Arhaice pot fi considerate și sensuri dispărute ale unor cuvinte care continuă să fie folosite cu alte sensuri: *mișel* – cu sensul inițial de sărman, *sărac*- ; *mândru* - cu sens inițial de *înțelept*. Arhaismele sunt folosite în vorbirea curentă pentru realizarea unei exprimări nuanțate, pentru a evoca obiceiuri sau fapte și personaje ale trecutului etc.

Regionalismele

sunt cuvinte rostite frecvent în diferite regiuni.

Se face adesea confuzie între regionalisme și cuvinte populare, de exemplu, cunoscutul *muiere* e un

cuvânt popular și nu un regionalism.

Neologismele

sunt cuvinte împrumutate de curând din altă limbă sau create prin mijloace proprii ale limbii respective. Caracterul de noutate este dat în funcție de etapa de dezvoltare a limbii. Neologismele reflectă direct schimbările sociale, culturale politice, etc.

În stabilirea calității de neologism trebuie avute în vedere:

- Gradul de răspândire;
- Frecvența de întrebuințare;
- Atitudinea vorbitorilor.

Procesul de modernizare a vocabularului limbii române prin neologisme a început în secolul al XVIII-lea, dar s-a intensificat începând din deceniile 3 - 4 ale secolului al XIX – lea.

Apariția neologismelor este determinată, uneori, de necesitatea de a înlocui un cuvânt mai vechi, uzat sau cu semnificația insuficient de clară(stricat se înlocuiește cu defect).

Înlocuirea poate fi gândită doar de o categorie de vorbitori care o vor impune prin uz și nu pri argumente lingvistice.

Avalanșa de neologisme din limba română actuală nu constituie un pericol pentru vocabularul nostru întrucât neologismele introduse nemotivat(așa cum se întâmplă în momente de

schimbări sociale și ideologice) dispar din limbă spontan, așa cum au apărut.

Excesul de neologisme poate îngreuna comunicarea, constituind , uneori o piedică în înțelegerea unor texte sau enunțuri.

De altfel, excesul de neologisme se întâlnește cu precădere la vorbitori care nu sunt siguri pe ei nici din punctul de vedere al conținuturilor exprimate, nici din punctul de vedere al formei de expresie.

Între neologisme se remarcă o categorie specială, cultismele, termeni care trebuie, în general, evitați căci se apropie de elemente de jargon. Cultismele se întâlnesc în ziare, în limbajul criticii literare, cinematografice și de televiziune.

Unii cercetători preferă să numească cele mai noi împrumuturi, cuvinte recente, spre a le deosebi de neologismele propriu-zise, acri nu sunt doar împrumuturi ci și derivate, și care sunt mai bine asimilate.

Multe dintre cuvintele recente nu se supun regulilor flexiunii.

Neologismele pot fi :

- *Creații românești*, pe baza elementelor existente în limbă: *lansator*, *lunar* , *prevedere*, *principal*
- *Împrumuturi din diferite limbi* : *pastel*, *bleu*, *pasaj*, etc.

Unii termeni neologici se răspândesc fiind simțiți necesari de anumite persoane care vor să-și impresioneze interlocutorii: *a disipa, a implementa, eșichier*.

Excesul de neologisme poate îngreuna comunicarea dintre oameni constituind o piedică în înțelegerea unor texte.

Termenii de specialitate cuprind din ce în ce mai multe neologisme: *manager, accize, spot, holding, etc.*

2.5.Îmbogățirea vocabularului

Îmbogățirea vocabularului se realizează prin două feluri de procedee: interne și externe.

Procedee interne **Derivarea**

În limba română există o serie de foneme care, grupate sau singure, se așează înaintea sau la sfârșitul unui cuvânt, formând un cuvânt nou. Dacă aceste foneme se așează la începutul cuvintelor, se numesc *prefixe*, iar dacă se așează la sfârșitul cuvintelor se numesc *sufixe*. Procedeele se numesc derivare. Cuvântul căruia I se adaugă prefixe sau sufixe se numește *cuvânt de bază*, iar cel rezultat, *cuvânt derivat*. De exemplu : cuvântul derivat străbun - prefix stră + cuvânt de bază bun.

Derivarea cu sufixe

este bine reprezentată în limba română. O parte dintre sufixele limbii române sunt moștenite din latină, altele sunt de origine slavă, iar altele, mai recente, din limbile franceză, engleză, germană etc. O serie de sufixe recente sunt sufixe internaționale: *-bil* (*lavabil*, *comestibil*)

Trebuie făcută diferența între sufixe lexicale și sufixe morfologice, care folosesc, împreună cu desinențele, la realizarea flexiunii. Un tip aparte de sufixe îl formează sufixele moționale, care ajută la formarea moțiunii. Moțiunea este procedeul de formare, prin derivare cu sufixe, a unor forme de feminin de la masculin și invers.

După criteriul morfologic al părții de vorbire realizate prin derivare, sufixele sunt:

- substantive : *-ar*, *-easă*, *-ime*, *-uș*(*cofetar*, *zidar*, *cărauș*, *lăptăreasă*);
- adjective : *-esc*, *-iu*, *-os* (*românesc*, *arămiu*, *dureros*);
- verbale: *-a*, *-i*, *-iza*, *-ui* (*a ridica*, *a înflori*, *a epuiza*, *a vărui*);
- adverbiale : *-ește*, *-iș* (*bătrânește*, *pieptiș*).

După criteriul semantic, sufixele se clasifică în:

- augmentative, formează substantive și adjective care arată că obiectul denumit sau

calitatea sunt exagerate: *-andru, -oi / -oaie, -an / -ană (copilandru, băiețoi, lădoi / lădoaie, lungan / lungană)*

- diminutivale, formează substantive, adjective și, rar, adverbe care exagerează în mic obiectul, calitatea: *-aș, -el / ea, -ic / -ică, -ior / ioară (băiețăș, scăunel, surioară)*
- de agent, formează cuvinte care denumesc pe cel care face o acțiune: *-ar, -easă, -giu (sifonar, croitoreasă, geamgiu).*
- Instrumentale : *-ar, -tor (alfabetar, ștergător)*
- abstracte: *-re, -ătate, -ială (adunare, creștere, bunătate, sfială)*
- colective: *-ărie, -et, -ime, -iș, -iște (argintărie, brădet, dăscălime, aluniș, porumbiște);*
- sufixe locale: *-ărie, - ean (benzinărie, orășean, orădean).*

Derivarea cu prefixe

Prefixele sunt mult mai puțin numeroase și mai puțin productive în limba română. Numai cinci prefixe servesc astăzi la formarea de noi cuvinte:

des- / dez-, în-, ne-, răș- / răz-, re- (desface, dezleagă, necopt, răscopt)

În raport cu limba română actuală, sufixele și prefixele se caracterizează

după puterea lor de derivare. Există sufixe și prefixe care continuă să contribuie la formarea de cuvinte derivate: (*con*, (*co-*) ,*des*(*dez-*), *în-*, *ne-*, *răs*(*răz-*) – prefixe

-ar, -aș, -ătate, -easș, -et, - ie, etc – sufixe

Altele așa-au pierdut capacitatea de a forma derivate – sunt neproductive: *stră* , - *ei*.

Există o categorie specială de afixe, numite pseudoprefixe sau prefixoide: *ante-* , *anti-* , *arhi-* , *contra-*, *mucro-*, *inter-*, *super-*, *trans-*.

Derivare regresivă

Pe lângă derivarea propriu-zisă există și fenomenul cunoscut sub numele de derivare regresivă sau inversă. Aceasta presupune înlăturarea unor afixe pentru a forma cuvinte noi. Derivate regresive sunt : *blestem*, *din a blestema* , *cânt din a cânta*, *alint din a alinta* (substantive postverbale – sau derivate postverbale).

Compunerea

este procedeul de creare a unor cuvinte noi prin contopire sau alăturare a două sau mai multor cuvinte. Prin compunere se combină două sau mai multe cuvinte într-o unitate lexicală nouă.

Tipuri de compunere:

- substantiv + substantiv = substantiv
compus (*floarea soarelui*)
- adjectiv + substantiv = substantiv

- compus (*bunăvoință, bunăvoie*)
- verb + substantiv = substantiv
compus (*fluieră vânt, pierde vară*)
- adverb + participiu = adjectiv
(*binecunoscut*)
- prepoziție + substantiv = adverb (*după masă*)
- numeral + numeral = numeral
compus (*cincizeci*)

Abrevierea

Un tip special de compunere îl reprezintă compunerea prin abreviere. Rezultatul acestei compuneri este considerat unitate lexicală compusă atunci când poate avea flexiune și când poate fi derivat.

Schimbarea valorii gramaticale

este un procedeu de formare a unui cuvânt nou prin trecerea lui de la o parte de vorbire la alta. Schimbarea valorii gramaticale are un rol important la nivelul expresivității. Cuvintele *glonț, pușcă*, folosite ca adverbe în expresiile: *s-a dus glonț, s-a dus pușcă* au un sens nou.

În unele situații anumite substantive articulate devin adverbe prin renunțarea la articol: *răul vine adesea pe neașteptate, - câinele mușcă rău*.

Infinitivul lung și supinul pot deveni substantive – recoltatul porumbului, vizionarea spectacolului.

Altă sursă de îmbogățire a

vocabularului o constituie așa numitele formații analitice, structuri stabile de cuvinte în care termenii își pierd identitatea semantică, în favoarea unui sens general comun. Printre aceste formații analitice numim locuțiunile și expresiile.

Procedee externe

**Împrumuturile
lexicale**

sunt cuvinte și expresii luate din diferite limbi străine și adăugate fondului lexical existent.

Calculul lingvistic

reprezintă traducerea morfemelor unui cuvânt compus sau a unei locuțiuni prin echivalente românești :*cale ferată* (*de la voie ferree*)

2.6.Semantica

Semantica sau semasiologia este partea studiului limbii care se ocupă de sensul cuvintelor.

Categoriile semantice

sunt studiate destul de puțin în școală, motiv pentru care apar, în vorbire exagerat de multe utilizări improprii ale unităților limbii.

Sens și semnificație

prin conceptul de sens înțelegem, modul în care un cuvânt semnifică, realizează o semnificație într-un context. Sensul reprezintă un mod particular de organizare a conținutului. reprezintă procesul prin care o secvență

Semnificația

sonoră devine semn, adică ajunge să trimită la un referent, la un obiect exterior, pe care-l semnifică.

Semnificația reprezintă, în concepția profesorului Emanuel Vasiliu, ”corelația care se stabilește în mod convențional, stabil și explicit între o secvență de sunete și un fapt sau o situație reală”.

Lingvistica actuală introduce o serie de concepte pentru analiza semnificației. În planul conținutului semnificativ, elementele componente ale semnificației sunt *semele*, care formează un semem, adică *semnificatul* unui cuvânt.

Stilistica modernă diferențiază un aspect strict intelectual al unui cuvânt, semnificația (aspectul denotativ) și unul afectiv (conotativ).

2.7. Structura semantică a cuvintelor

Dinamica vocabularului unei limbi determină schimbări lexico-semantică în structura și evoluția cuvintelor.

Întrucât lingvistica a fost multă vreme subordonată logicii și psihologiei, a avut loc o suprapunere între conceptul de sens și cel de noțiune. În sensul cuvintelor sunt reflectate, susțin logicienii, toate trăsăturile esențiale pe care le au obiectele și fenomenele. Astfel, în sensul cuvântului *masă* sunt

cuprinse toate trăsăturile cuprinse în clasa de obiecte desemnate.

Multe cuvinte ale unei limbi se bazează pe noțiuni, având un conținut obiectiv. Cuvintele însă, nu exprimă numai noțiuni ca atare ci, uneori, subliniază numai anumite laturi ale noțiunii, la care adaugă o valoare afectivă care depășește sfera logicii: *fetiță* = *fată* + afecțiune.

Alte cuvinte sunt mai generale decât noțiunile, exprimând raporturi dintre noțiuni.

Evoluția sensului cuvintelor se datorează apariției unei modificări în însuși obiectul denumit sau în cunoașterea noastră asupra obiectului. Cuvântul *peniță* vine dintr-o modificare produsă asupra cuvântului *pană* – obiect de scris.

Un cuvânt simțit de vorbitor ca izolat, poate fi încadrat într-o familie de cuvinte grșită, fenomen denumit *etimologie populară*, astfel, *temerar* poate fi interpretat cu sensul de *temător*.

2.8.Semantica lexicală

studiază schimbările de sens ale cuvintelor de-a lungul existenței lor în limbă. Semantica lexicală este deopotrivă diacronică și sincronă, operând în ambele situații cu conceptul de *sens*. Definițiile conceptului de sens

evoluează de la o școală lingvistică la alta, sau de la o abordare logică și filozofică la una de teoria limbii.

Sensul reprezintă, în termenii cei mai comuni, acea însușire a obiectelor pe care semnul lingvistic o trezește în mintea noastră.

Sens lexical

desemnează înțelesul atribuit de vorbitori unui cuvânt. Între secvența sonoră *c a s ă* și conceptul pe care-l exprimă *casă*, nu există o legătură necesară. Sensul este stabilit prin convenție între vorbitori. Odată convenția realizată, legătura funcționează obligatoriu. Sensul cuvântului, în acest caz este *nemotivat* – arbitrar.

Cuvinte ca *a mârâi*, *fleoșc*, *harști*, etc. au un sens motivat, întrucât între secvența sonoră și sens există o legătură necesară, o condiționare.

Există, prin urmare, într-o limbă cuvinte nemotivate *bun*, *copac*, *struț*, *ușă* etc. și cuvinte cu sens motivat: *poc*, *cuc*, *fârnâit*; imită zgomote din natură.

Unele cuvinte au sens motivat morfematic: *desface*, *dizlocă*, sunt lexeme al căror mod de formare, determină sensul.

Există situații în care un cuvânt capătă o semnificație falsă, din dorința, determinată de ignoranță, de a apropia

cuvântul de un alt etimon (cuvânt de bază): cuvântul *moravuri* (din latinescul *mores*) este adesea confundat cu *năravuri* (de origine slavă).

Din punct de vedere al gradului de generalitate a sensurilor actualizate într-un enunț se stabilesc trei trepte:

1.Sensul denotativ alcătuit din fasciculul de trăsături distinctive; unitate invariantă. Are valoare obiectivă și există independent de voința și de intenția vorbitorului.(concept).

2.Sensul conotativ reprezintă valorile suplimentare, sugestive, afective, care însoțesc cuvântul.

3.Sensul referențial constă în raportarea cuvântului la realitatea concretă, la desemnat

În construcțiile coordonate trebuie făcută raportarea la realitatea extralingvistică pentru a se vedea dacă transformarea avută în vedere este posibilă. Putem avea enunțuri de tipul: *elevul silitor citește lecția* și *elevul leneș citește lecția*. Fără a avea o raportare la experiența realității putem construi o frază de tipul: *elevul silitor și leneș citește lecția*, ceea ce este corect din punct de vedere gramatical, dar incorect din punct de vedere logico-semantic. Pentru a înlătura incorectitudinea se introduce regula de

pronominalizare pentru că este vorba de doi indivizi diferiți. Vom obține enunțul *elevul silitor și cel leneș citește lecția*.

De accentuare de reliefare (a se studia pe sine - însuși – ,l-am ajutat pe Sandu, sau de dezambiguizare a contextului – în cazul reflexivului pasiv: tinerii se ajută unii pe alții; sunt ajutați de către Ion; se ajută pe el însuși).

O altă abordare stabilește existența unor sensuri asociate în perechi:

- **sens de bază**, primar, cel mai cunoscut și mai des utilizat și *sensuri derivate* care au apărut în urma includerii cuvintelor diferite contexte determinând o abatere de la sensul de bază: cuvântul *față* cu sensul de parte a corpului omenesc, își nuanțează semnificația în structura *fața lumii; față de pernă etc.*
- **sens principal**, general, folosit în toate ariile de răspândire a limbii, în exprimarea normată și sensuri secundare cunoscute în arii restrânse
- **sens propriu și sens figurat**

Familia de cuvinte

sau familia lexicală constituie totalitatea cuvintelor formate prin derivare, prin compunere și prin schimbarea valorii gramaticale, de la același cuvânt de bază: ex.: cuvântul *a bate*, poate fi cel de la care pornește

familia lexicală care cuprinde: *bătăuș*,
bătător, *bătătură* etc.

2.9.Omonimia

Omonimia trebuie discutată în strânsă legătură cu polisemia.

Omonimia presupune identitate în planul expresiei și diferență în planul conținutului semantic. Așadar omonime sunt cuvinte identice ca formă și total diferite ca sens.

Omonimia poate fi **totală** sau **parțială**. Omonimele totale au o formă identică în toată paradigma lor: *lac*; *cursă* , *alergătură* și *capcană* etc. au aceleași forme și la singular și la plural.

Omonimele parțiale au forme diferite cel puțin în legătură cu semnificația: *masă* - *mobilă*; *masă* - *mulțime* cu plurale diferite la fel *bandă*, *ochi*.

În general omonimele au origini diferite, chiar dacă provin din aceeași limbă.

Omonimie și polisemie Există cuvinte omonime care provin din cuvinte polisemantice.

Atenție!

Există o categorie specială de omonime lexicale - gramaticale care au forme identice din paradigma unor clase gramaticale complet diferite:

cer - substantiv și cer persoana I singular a verbului a cere
sau - substantiv și sau verb, persoana a III-a singular.

Formele flexionare care au fost cândva în raport de variație liberă, dar s-au specializat mai târziu, pentru exprimarea anumitor sensuri lexicale nu pot fi încadrate în aceiași unitate lexicală.

Astfel față de singularul *raport* format de pluralul

rapoarte, raporturi înseamnă *referate, dări de seamă*; respectiv relații, legături.

În momentul în care o formă flexionară se specializează pentru a crea un anumit sens al cuvântului polisemantic; unitatea lexicală inițială se scindează în două sau trei cuvinte diferite care trebuie considerate omonime parțiale

cap - capete, capi, capuri

corn - coarne, corni, cornuri

O altă categorie o constituie **omografele**.

Trebuie reținut că omonimele trebuie să aibă și același accent și aceeași formă. Cuvintele: *ochi/ochi, companie/campanie* sunt omografe.

2.10. Polisemia

reprezintă fenomenul prin care aceluiași înveliș sonor i se asociază două sau mai multe sensuri. Oricâte sensuri ar fi atribuite unui cuvânt, el are un singur înțeles lexical care devine vizibil prin relația de context (în celelalte cuvinte).

Polisemia este o noțiune sincronică, explicabilă prin argumente de natură diacronică pentru că un cuvânt se poate îmbogăți cu sensuri noi; fără să piardă sensurile primordiale.

Pentru a dovedi că relațiile de înrudire și dinamică a sensurilor se dezvoltă numai la o analiză diacronică, Gh. Bulgar² explică felul în care cuvântul **masă** a devenit polisemantic.

Sensul originar și concret al cuvântului este de obiect de mobilier. Acesta fiind o mobilă pe care se așează mâncarea și în jurul căreia se adună oamenii să mănânce, sensul a cunoscut dezvoltări succesive: *ora mesei; o masă bună; veniți la masă; masa de prânz; înainte de masă; după masă (după-amiază).*

Cuvântul analizat nu este numai polisemantic ci are și o frazeologie bogată.

Prin polisemantism sunt explicate câteva figuri de stil ca: *metafora* și *metomimia*.

2.11. Antonimia

Antonimele reprezintă cuvinte cu sens opus: bun - rău (opозиția calitativă); mic - mare (opозиție cantitativă); mult - puțin; temporală - azi - mâine; spațială - jos-sus; aici - acolo.

În conștiința lingvistică generală,

2 Gh. Bulgar - Probleme de semantică. În: Sinteze de limba română, E.D.P., București, 1981.

antonimele se formează perechi, se presupun reciproc. Relația de antonimie trebuie stabilită pentru fiecare dintre sensurile cuvântului.

drept - strâmb
- nedrept
- stâng

- Un cuvânt poate avea drept antonim o perifrază:

a ascunde - a da în vileag

a opri - a da drumul

- Poate fi realizată cu ajutorul unor prefixe specializate: a, ne, des, în:

poetic - apoetic

îndoi - desdoi

corect - incorect

atent - neatent

Există cuvinte care nu pot contracta relații de opoziție: *carte, lampă, motocicletă, dulap* etc.

Antonime parțiale cuprind perechi corelative:

bărbat - femeie

cocoș - găină

băiat - fată

2.12. Metonimia

datorită apropierii în timp și în spațiu a două obiecte, fenomene etc., acestea ajung să-și suprapună și sensurile: *toată sala a aplaudat*

2.13.Schimbări de sens

Cauzele schimbărilor de sens

- Cauze sociale
- Cauze psihologice
- Cauze lingvistice

Adjectivul *mișel* din latinul *misellus* (slab, sărac, nenorocit) avea în româna veche același sens. Treptat sensul cuvântului s-a extins datorită unor condiții sociale și a ajuns la sensul de astăzi.

Verbul *a înțărca* a fost folosit mai întâi cu sensul de a dezobișnui mieii de supt închizându-i într-un țarc. Ulterior, termenul a fost folosit metaforic în legătură cu copiii mici care trebuie și ei să fie dezvățați de a mai suge.

Schimbarea de sens se explică prin recurs la realitatea extralingvistică.

Pe lângă stabilirea inventarului de invariante în semantică este necesară determinarea structurilor paradigmatică și a celor sintagmatice.

Pentru paradigmele semn, teoria cea mai curentă este aceea a câmpurilor lexicale organizate pe baza unor trăsături distinctive. Această perspectivă are la bază noțiunea de rețea asociativă a lui Saussure.

Eugeniu Coșeriu consideră că “un câmp lexical este o structură paradigmatică formată din unități lexicale care-și împart o zonă de

semnificație comună și care se găsesc în opoziție imediată unele față de celelalte”.

La un nivel superior câmpului se poate vorbi despre clase sau categorii lexicale, caracterizate printr-o trăsătură mai generală: obiect, animat, inanimat, uman etc. Aceste trăsături se numesc *claseme* sau *categoreme*

2.14. Câmpurile semantice

pot fi puse în legătură cu problema expresiei. Ele cuprind cuvinte aparținând unei zone semantice comune: nume de animale, de păsări etc. Câmpurile semantice arată cum sunt tratați termeni din aceeași sferă semantică atunci când sunt folosiți într-o accepție specială. Astfel cuvintele *dobitoc*, *bestie*, *câine*, *maimuță*, *vulpe*, pot căpăta la figurat, conotații peiorative.

Din gruparea în serii lexicale se observă că un fenomen ca derivarea sinonimică, mecanism de bază pentru construcția de metafore, este mult mai răspândit decât se crede.

În plan sintagmatic se observă relațiile de determinare dintre unități. Se disting astfel trei tipuri de solidaritate:

Afinitatea

clasa determinantului funcționează ca trăsătură distinctivă a termenului

determinat. Ex: raportul dintre clasa ”*femei*” și latinescul *mudor* , *a se mărita*.

Selecția

arhilexemul termenului determinant funcționează ca trăsătură distinctivă în termenul determinat. Ex: *bicicleta* și *trenul* au în comun trăsăturile *vehicul* (arhilexem). Arhilexemul *vehicul* se intersectează cu *a călători*.

Implicația

întregul lexem determinant funcționează ca trăsătură distinctivă în lexemul determinat. Astfel cuvântul *roib* determină cuvântul *cal*.

În primul caz se vorbește despre o relație de incluziune : clasa *femei* include sensul *a se mărita*; în al doilea caz, avem de-a face cu relație de intersecție :trăsăturile lexemului *bicicletă* se intersectează cu cele ale lexemului *tren* și ambele fascicule de trăsături se intersectează cu lexemul *a călători*; în cel de-al treilea caz avem de-a face cu o relație de apartenență : însușirea de *roib* aparține unor elemente din clasa *cal*..

Trăsăturile semantice sunt dispuse sub forma unui arbore de dependență conform căruia are loc treptat o selecție până se ajunge la trăsăturile sensului cerut de context. Aceasta reprezintă o operație de dezambiguizare a mesajului. Unitățile sunt luate în

considerație în cadrul raporturilor existente între trăsăturile lor. În analiză se stabilesc indicatori sintagmatici – arborii de dependență – și apoi se introduce componentul semantic al gramaticii pentru a atribui o semnificație structurii generate.

Rolul componentului semantic este de a stabili semnificația enunțului pornind de la elementele terminale, prin intermediul regulilor de proiecție. Regulile se aplică de jos în sus operând integrări – amalgame. Amalgamul combină semnificațiile a doi sau mai mulți constituenți imediați, dominați de același nod al indicatorului sintagmatic și atribuind semnificație constituentului.

2.15.Schimbări motivate lingvistice

Cuvinte ale aceleiași familii lexicale la un moment dat se separă și capătă un sens independent ex. cuvântul *netot*, inițial antonim al lui *tot*, capătă conotația cunoscută legată de judecata insuficientă a unui individ.

A nu se confunda schimbările de sens, care au caracter general sau cvasi general și sunt acceptate de normă, cu accidentele sau improprietățile semantice, tot mai numeroase.

fortuit înseamnă, *întâmplător*, *inopinat* (nu forțat, obligat)

specios înseamnă amăgitor,
înșelător (nu special)

inextricabil - extrem de complicat, de
neînțeles/ (nu care nu poate fi stricat)

summum - *culme*, gradul cel
mai înalt (nu *sumă*).

Evoluția semantică a cuvintelor

Dinamica vocabularului se observă cel
mai mult prin studierea modificării
conținutului semantic al cuvintelor.

Tendențe:

lărgirea sensului; restrângerea sensului;
înnobilarea; degradarea sensului.

Lărgirea sensului

reprezintă extinderea referentului unui
cuvânt. Astfel *pasăre* înseamnă în
limba latină *vrabie*, iar în limba
română contemporană și-a extins
determinarea semantică asupra tuturor
înaripatelor.

Restrângerea sensului

reprezintă fenomenul invers. Astfel
nutricium în limba latină înseamnă
hrană în general în timp ce *nutreț*,
astăzi înseamnă exclusiv *hrana vitelor*.

Înnobilarea

presupune o deplasare dinspre o
semnificație negativă, spre una
pozitivă. Cuvântul *războinic* însemna
ucigaș, tâlhar; astăzi i se atribuie
sensul de *viteaz*. Cuvântul *mitocan*
însemna locuitor al unui *mitoc* sau
metoc (clădire secundară a unei
mănăstiri. Cuvântul a suferit în primul

rând o extindere de sens desemnând pe locuitorul de la periferia orașului sau din afara orașului. Degradarea a survenit apoi când acestui locuitor i s-a spus *mahalagiu*, cu însușirile specifice termenului actual de *mitocan*.

Transferul de sens

este o altă modalitate de schimbare de sens. Transferul de sens este un mod de realizare a metaforei.

2.16. Sensul multiplu

Recunoașterea unei distincții între identitatea și diferența de sens nu ne duce prea departe în semantică. Pentru unii cercetători este limpede că unele semne sunt înrudite și altele nu. Acest lucru deranjează simetria opoziției dintre sinonimie și omonimie. Se pune întrebarea cat de diferite trebuie să fie cuvintele pentru ca să se poată argumenta existența a două sau mai multor cuvinte. Grecii introduseseră un număr de principii pentru a explica extinderea ariei de sens a unui cuvânt dincolo de sensul lui adevărat (originar).

Principiul transferului de sens explică existența metaforei ca trop bazat pe conexiunea naturală între referentul primar și cel secundar căruia i se aplică lexemul. Exemplu de extensiune a metaforei: *gură, cap, picior*, utilizate în

legătură cu forme de relief. Cuvintele au mai multe sensuri înrudite.

Pe lângă sinonimie și omonimie avem ceea ce, în dezvoltarea mai recentă a semanticii este semnul multiplu (polisemia). Distincția dintre semnul multiplu și omonimie este arbitrară. În dicționare formele clasificate drept omonime sunt înregistrate ca fiind cuvinte diferite; iar sensurile multiple se înregistrează sub un singur articol de dicționar, cu specificarea:

Denumirea obiectelor

Gramaticile tradiționale presupun ca unitate de bază a sintaxei, cuvântul (lexem). Relația dintre cuvânt și lucrurile la care trimite (se referă), pe care le semnifică, reprezintă obiectul de interes al semanticii. Lucrul, obiectul denumit sau semnat este referentul, și instituie o relație de referință: cuvântul se referă la lucruri (mai curând decât le semnifică sau le denumesc). O limbă ideală ar fi aceea în care fiecare formă ar avea numai un sens și fiecare sens ar fi asociat unei singure forme.

Definiția ostensivă

reprezintă un mod de definire a unui obiect prin indicarea obiectului (*uite ăla e...*). Acest tip de definiție nu este suficientă întrucât, în primul rând, persoana care întrebuințează definiția trebuie să știe dinainte semnificația

gestului de indicare. Dificultatea de a explica sensul oricărui cuvânt fără a folosi alte cuvinte pentru a limita și a face mai explicit domeniul indicării.

Termenul de sens are mai multe înțelesuri. Un cuvânt poate fi explicat, prin traducere, prin așezare în context sau prin indicare. (Ce înseamnă sens *secundar*? – *sens secundar înseamnă ...*; ce înseamnă *articol*? – *spune-mi contextul* în care apare și-ți spun ce înseamnă; ce înseamnă *cocostârc*? – *uite, ăla e un cocostârc*.)

În cazul definiției ostensive (prin indicare), nu este suficientă indicația întrucât persoana care interpretează definiția trebuie să știe dinainte semnificația gestului de indicare. *Ăla*, pronume demonstrativ forma populară limitează posibilitățile de interpretare greșită. Dificultatea de a explica sensul oricărui cuvânt fără a folosi alte cuvinte pentru a limita și a face mai explicit domeniul indicării, reprezintă o problemă importantă a semanticii.

Aspecte practice

1. Precizați conceptul de semnificație
2. Explicați tipul de explicație semantică din enunțul:
Uite! Asta e o daltă
3. Dați exemple cuvinte cu de sens multiplu
4. Având în vedere că în limba slavă *ciornâi* însemna negru, faceți un raționament referitor la evoluția cuvântului *cerneală*
5. Explicați conceptul de transfer de sens și dați exemple

Folosiți, pentru răspuns, spațiul liber din chenar!

2.17.Contextul

O altă situație cotidiană de explicație este aceea când întrebăm despre sensul unui cuvânt, și ni se răspunde: dă-mi contextual în care l-ai întâlnit. Maniera cea mai curentă de a explica un cuvânt este folosirea sinonimiei, cu încadrarea limitelor contextuale. Wittgenstein spunea: *„Nu căutați sensul unui cuvânt ci modul lui de întrebuințare.”*

Singurul control empiric pe care-l avem asupra studiului limbii este utilizarea enunțurilor lingvistice în variatele situații ale vieții cotidiene.

Expresii ca sensul unui cuvânt și sensu unei propoziții creează confuzii deoarece ne determină să căutăm înțelesurile pe care le au și să identificăm drept sensuri entități cum sunt obiectele fizice, conceptele mentale sau stările de lucruri din universul fizic.

Comunicarea se bazează pe presupunerea că înțelegem toți cuvintele în același fel; din când în când, această înțelegere eșuează, dar înțelegerea, în general, nu poate fi pusă la îndoială.

Există teorii ale „contextelor”, dar încă nu a fost efectuată o înregistrare sistematică a diverselor cadre posibile. Autorii care s-au ocupat de această problemă disting de obicei două sau, cel mult, trei cadre. Astfel, Ch. Bally

distinge între *situație* –ansamblul circumstanțelor extraverbale în care se desfășoară discursul sau care sunt cunoscute de către interlocutori – și *context*: „cuvintele care au fost rostite înainte”, în același discurs (sau dialog). K. Bühler distinge trei cadre: cel *sinfizic*, cel *sinpractic* și cel *sinsemantic*.

Primul este un tip particular de cadru fizic; cel de-al doilea corespunde „situației” lui Bally, iar cel de-al treilea este numit în mod curent „context” (verbal). Se face distincția între *contextul idiomatic* („secvența în cadrul căreia apare cuvântul”) și *contextul vital* sau *de situație*, care coincide cu „situația” lui Bally; în plus, recunoaște *universul de discurs* și importanța lui, dar nu-l delimitează precis de contexte. După părerea noastră, e necesar să distingem o serie mult mai întinsă de cadre, care pot fi grupate în patru tipuri: *situația*, *sfera*, *contextul* și *universul de discurs*.

Situația

Prin situație trebuie să înțelegem ceva mult mai limitat și mai puțin ambiguu decât ceea ce în mod curent se înțelege, și anume numai circumstanțele și relațiile spațio-temporale care se creează în mod automat prin însuși faptul că cineva vorbește (cu cineva și despre ceva), într-un punct din spațiu și

într-un moment, în timp; situația face posibilă apariția lui *aici* și *acolo*, a lui *acesta* și *acela*, a lui *acum* și *atunci*, și prin care un individ este *eu* iar ceilalți *tu*, *el* etc. *Situația* este, deci, „spațio-timpul” discursului, în măsura în care e creat în discursul însuși și ordonat în conformitate cu subiectul lui. Determinarea pe care am denumit-o cu același termen depinde în întregime de acest cadru și numai prin raportare la el capătă înțeles. Prin urmare, situația reprezintă elementul pragmatic și folosește ceea ce Benveniste numește cuvinte pragmatice : pronumele personale, demonstrative sau adverbele menționate.

Sfera

sau regiunea reprezintă spațiul între ale cărui limite un semn funcționează în sisteme determinate de semnificație. Un astfel de spațiu e delimitat, într-un sens, de tradiția lingvistică și, în alt sens, de experiența privitoare la realitățile semnificate. Eugenio Coseriu distinge trei tipuri de „sferă”: *zona* („sfera” în care este cunoscut și folosit în mod curent un *semn*; limitele ei depind de tradiția lingvistică și de obicei coincid cu alte limite, tot lingvistice);

Domeniul

sfera” în care *obiectul* este cunoscut ca element al orizontului vital al

vorbitorilor sau al unui domeniu organic al experienței sau culturii, iar limitele lui nu sunt lingvistice; astfel, spațiul în interiorul căruia,, este cunoscut obiectul „casă” este un „domeniu;

Mediul

o sferă stabilită social și cultural: familia, școala, comunitățile profesionale, etc., în măsura în care le sunt proprii moduri de a vorbi, sunt „medii”. Un „mediu” poate să posede semne specifice pentru un domeniu mai larg; poate să posede „obiecte” specifice; sau poate să posede semne specifice pentru „obiecte”, de asemenea, specifice: adică nu poate funcționa ca „zonă”, ca „domeniu” sau ca „zonă” și „domeniu” în același timp. Multe nuanțe semantice ale cuvintelor depind, în mare parte, de deosebirea de „sferă”. Un cuvânt folosit în exteriorul „domeniului” său poate semnifica aceeași realitate obiectivă, însă nu mai semnifică în același fel, căci ceea ce „evocă” el este altceva; iar un cuvânt specific unui mediu (ambiental), pe lângă că denotă ceva, își evocă și mediul dacă se folosește în alte medii.

În particular, deosebirea dintre *cuvinte uzuale* și *cuvinte tehnice* constă integral în deosebirea dintre „zonă” și „domeniu”: cuvintele uzuale sunt

considerate proprii unei „zone”, cele tehnice — proprii unor „domenii”. Aceasta înseamnă că deosebirea nu este deloc absolută, din moment ce orice cuvânt cu semnificat lexical semnifică totodată într-o „sferă” (dependentă de o tradiție idiomatice particulară) și în interiorul unui „domeniu” (dependent de o cunoaștere obiectivă). Cuvântul *casă* semnifică, în același timp, în tradiția idiomatică a diferitelor limbi romanice și în domeniul în care este cunoscut obiectul „casă”, și ar fi un „cuvânt tehnic” prin raportare, de ex., la „domeniul” eschim. *iglu* (*igloo*). La cuvintele recunoscute ca „uzuale”, domeniul depășește în mod normal zona (organizarea idiomatică), în timp ce la cuvintele recunoscute ca „tehnice” zona și domeniul coincid (cel puțin în interiorul fiecărei comunități lingvistice). Astfel, domeniul lui „casă” este mai amplu decât zonele lui *casa*, *maison*, *Haus*, *house*, *hus*, *dom* etc., dar nu se întâmplă la fel cu „fonem”. În plus, pentru a recunoaște caracterul tehnic al unui cuvânt este necesar să avem în vedere două domenii deodată, căci în interiorul domeniului său orice cuvânt este „uzual”.

În interiorul limitelor unei limbi, anumite cuvinte sunt recunoscute ca proprii unor domenii mai restrânse

decât limba însăși. Însă orice limbă coincide cu anumite domenii de experiență și, ca atare, orice limbă posedă cuvinte „uzuale” care, din punctul de vedere al altor limbi, se revelează ca „tehnice” și se dovedesc „intraductibile”. Realitatea care înconjoară un semn, un act verbal sau un discurs, ca prezență fizică, ca bagaj de cunoștințe al interlocutorilor și ca activitate reprezintă *contextul vorbirii* care cuprinde: un *context idiomatic* format de limba însăși, ca „fond” al vorbirii unde se manifestă în mod concret o parte a limbii. Aceasta are semnificație în relație cu toată limba, cu toate cunoștințele idiomatiche ale vorbitorilor. Orice semn realizat în discurs are semnificație în sisteme de opoziții și asociații formale și semantice cu alte semne, care nu sunt rostite, dar care aparțin tezaurului lingvistic al vorbitorilor; *un context verbal* discursul însuși în calitate de „cadru” al fiecăreia dintre părțile sale. Pentru fiecare semn și pentru fiecare porțiune a discursului (care poate fi dialog), constituie „context verbal” nu numai *ceea ce s-a spus înainte*, ci și *ceea ce se va spune*, în același discurs. Aceasta, pe de altă parte, reiese evident până și din exemple vulgare de tipul *casa lui Ion* și *la casa de Habsburg* unde determinanții postpuși

funcționează simultan ca elemente contextuale, relevând semnificația semnului *casa*. Contextul verbal poate fi *nemediat* – constituit din semnele care se găsesc imediat înainte sau după semnul considerat – sau *mediat*, putând ajunge până la a cuprinde întregul discurs și, în acest caz, poate fi numit context tematic.

Context tematic

Într-un text de literatură, fiecare capitol, fiecare paragraf și chiar fiecare dintre cuvintele lui capătă sens în relație cu ceea ce s-a spus în capitolele anterioare și acoperă sensuri noi cu fiecare nou capitol, până la ultimul. Din alt punct de vedere, contextul verbal poate fi pozitiv sau negativ: constituie context atât ceea ce se spune efectiv, cât și ceea ce nu se spune. Dacă omisiunea este intenționată, avem a face cu ceea ce – după intenția atribuită vorbitorului – se numește insinuare, aluzie sau exagerare. Poezia „de sugestie” se bazează, în mare măsură, pe folosirea intenționată a contextelor verbale și un context extraverbal, toate circumstanțele nonlingvistice care sunt percepute în mod direct sau cunoscute de către vorbitori.

2.18. Universul de discurs

reprezintă sistemul universal de semnificații căruia îi aparține un discurs (sau un enunț) și care îi determină validitatea și sensul. Literatura, mitologia, științele, matematica, universul empiric, ca „teme” sau „domenii de referință” ale vorbirii, constituie „universuri de discurs”. O expresie ca: *reducerea obiectului la subiect* are sens în filosofie, dar nu are nici un sens în gramatică; fraze de tipul: *războiul troian, după părerea mea și așa crezi tu*, aparțin unor universuri de discurs distincte.

Sens – semnificare

Deși spunem că propozițiile sau sintagmele sunt sau nu sunt semnificate, nu spunem în mod normal despre cuvinte că ele nu sunt semnificative (cuvântul este unitatea semnificativă minimală a limbii).

A fi semnificativ presupune acceptabilitate totală, relativ la toate contextele particulare caracteristice enunțurilor și relativ la contexte restrânse mai generalizate caracteristice propozițiilor. Există însă mai multe straturi de acceptabilitate (dincolo de cel gramatical). Există enunțuri acceptabile în unele situații și inacceptabile în altele. Caracterul

semnificativ al propozițiilor corecte din punct de vedere gramatical se explică în funcție de anumite principii generale cu compatibilitate între sensurile elementelor lor constitutive. Enunțurile: *Ion mănâncă lapte*, *Ion bea orez* nu sunt semnificative pentru că verbul *a mânca* nu e compatibil cu *lapte*, ci cu alte tipuri de substantive, iar verbul *a bea* este incompatibil cu substantivul *orez*. Enunțul *Ion mănâncă supă* este însă, social, acceptabil.

Sensul unui cuvânt este ceea ce semnifică el și ceea ce semnifică se transferă (într-un anumit sens) de la vorbitor la ascultător în procesul de comunicare.

Referință și sens

Referința indică presupoziția de existență (sau realitate) care derivă din contactul nostru direct cu obiectele din lumea fizică. Noțiunea de existență fizică poate fi socotită ca fundamentală pentru definirea relației semantice de referință. Există unități lexicale care nu se află în relație de referință cu nici un obiect din afara limbii.

Sens lexical – sens gramatical

În legătură cu categoriile gramaticale, întâlnim concepția aristotelică privind faptul că numai părțile majore de vorbire (substantivul, adjectivul, verbul, adverbul) au înțeles în sens

deplin; ele semnifică conceptele despre care se susține că alcătuiesc material discursului. Celelalte părți de vorbire contribuie la înțelesul total al propozițiilor prin impunerea unei anumite forme gramaticale enunțului. Părțile de vorbire majore au înțeles lexical specificat în dicționar. diferența dintre subiectul și obiectul unei propoziții; opoziția de determinare; timp și număr; diferența dintre propozițiile exclamative și imperative sunt sensuri structurale. Sensul lingvistic total al unui enunț este dat de sensurile lexicale ale cuvintelor luate în mod izolat și aceste sensuri structurale.

Sensul structural

(gramatical) exprimă trei tipuri de funcții semantice:

- **sensul unității gramaticale** (părțile de vorbire minore și categoriile sintactice secundare);
- **sensul unei forme gramaticale** (subiectul; obiectul);
- **sensul asociat cu noțiuni** (modalități de enunțare).

Hipercorectitudinea

reprezintă un fenomen specific limbii vorbite, o greșeală datorată dorinței vorbitorului insuficient informat de a se exprima corect
Teama de greșeală a unor vorbitori duce la hipercorectitudine.

Neavând o bună cunoaștere a normei lingvistice, vorbitorul realizează asocieri greșite : *eram să uit ; trebuia să –ți spun*

Aspecte practice

1. Definiți conceptul de context;
2. Explicați diferența dintre sensul lexical și sensul gramatical.
3. Dați exemple de cuvinte recente din presă
4. Explicați apariția neologismelor: *credibil, analizabil*

Folosiți, pentru răspuns, spațiul liber din chenar!

Unitatea de învățare nr. 3

Fonetica

3.1. Obiective educaționale

După parcurgerea unității de învățare veți fi capabili să:

- utilizați și să explicați corect conceptele ;
- să identificați unitățile foneticii și să le explicați;
- explicați conceptul de silabă și regulile de despărțire a cuvintelor în silabe;

3.2. Fonetica

este o știință auxiliară a lingvisticii care studiază latura materială a elementelor limbii adică expresia lor exterioară. Latura exterioară, materială a elementelor limbii comportă un aspect fiziologic(mișcările pe care le exercită organele vorbirii) și unul acustic(vibrațiile aerului determinate de aceste mișcări și care produc impresia acustică). Cele două componente se manifestă concomitent. Elementele fonetice vor fi descrise fie în termeni fiziologici (fonetica articulatorie), fie în termeni acustici(fonetica acustică).

Fiziologia și acustica

vorbirii sunt subordonate studiului funcțional al unităților fonetice(fonetica funcțională sau fonologie.

Fonetica studiază întreaga diversitate a realizărilor concrete ale elementelor fonetice dintr-o limbă, independent de

funcția pe care o au în comunicare și de nivelul structural la care apar.

Evoluțiile studiate de fonetică se referă la diferențe de rostire condiționate de individ sau de poziția sunetului în cuvânt (variante); influențe reciproce între sunetele produse atât în interiorul cuvântului cât și la granița dintre cuvinte(fonetică sintactică).

În funcție de perspectiva de abordare a studiului sunetelor, se vorbește despre **fonetică articulatorie** (a emiterii) și **acustică** (a receptării).

Un sunet al vorbirii este orice unitatea sonoră distinctă din punct de vedere fonetic, adică orice unitate sonoră produsă de organele vorbirii.

3.3.Fonologia

reprezintă un nivel de studiu al structurii limbii care vizează elementele fonice segmentale și suprasegmentale cu funcție distinctivă.

În raport cu fonetica, fonologia este domeniul unităților fonice discontinue(discrete) și invariante.

Fonologia este o fonetică funcțională . Stabilirea identității sau nonidentității funcționale a elementelor cuprinse în vorbire se face în funcție de anumite criterii.

Cercetările de fonologie sunt în general sincronice. Fonologia stabilește funcțiile sunetelor într-o limbă, la un

moment dat determinând un tip de abordare descriptivă. Se pornește de la ideea că limba este o structură și se urmărește evoluția sistemelor de foneme în limba respectivă.

Fonologia implică delimitarea și descrierea inventarului unităților fonice invariante și a trăsăturilor distribuționale care le caracterizează.

3.4.Fonemul

este cea mai mică unitate sonoră a limbii, care are funcțiunea de a diferenția cuvintele sau formele gramaticale ale aceluiași cuvânt, între ele

Ultimul nivel de analiză al fonemului îl reprezintă trăsătura distinctivă.

Este cea mai mică unitate sonoră a limbii, care are funcțiunea de a diferenția cuvintele sau formele gramaticale ale aceluiași cuvânt, între ele.

Sunetele care nu apar niciodată în același context fonetic (care sunt în *distribuție complementară*) și sunetele care pot apărea în același context fonetic, dar nu contractează raporturi de comutare (sunt în *variație liberă*) sunt variante ale aceluiași fonem (*alofone*). În mod obișnuit, *alofonele* sunt privite ca unități concrete, individuale, ale vorbirii, în contrast cu fonemele, care sunt abstracte, generale

și aparțin limbii. Există în fonologie două niveluri de abstractizare: sunetele care sunt în variație liberă într-un anumit context fonetic se raportează la ceea ce lingvistica numește un „*fonem concret*” (de exemplu, rom. *n* velar, înainte de consoană velară).

3.5.Fonemul concret

determinat de o anumită poziție, împreună cu fonemele concrete determinate de celelalte poziții, se raportează la *fonem*, unitate mai abstractă decât *fonemul concret*.

Eliminând acele caracteristici ale sunetului care țin de poziția sa în cuvânt și în frază, precum și caracteristicile care pot fi modificate fără a afecta identitatea cuvântului, se obțin trăsături pertinente (distinctive): *conținutul fonemului e un fascicul de trăsături distinctive*.

Dacă fonemul se definește ca o sumă de trăsături pertinente, *arhifonemul* e ansamblul trăsăturilor pertinente comune pentru două sau mai multe foneme. De exemplu, un arhifonem *t* e format din trăsături distinctive comune pentru /t/ și /d/, minus surditate/sonoritate. Una dintre dificultățile reducăției sunetelor la foneme e o problemă de segmentare a lanțului vorbit: „Un fonem sau două foneme”? „În stadiul actual al

dezbaterii, se pare că trebuie să admitem că, cel puțin în anumite limbi, o tranșă sonoră anumită poate fi interpretată atât monofonemic, cât și difonemic (cf. „difongii” limbii române).

Fonetica privește sunetul ca fenomen fizic; fonologia îl studiază ca unitate sonoră funcțională. Sunetul este material concret; fonemul este general și abstract. Același sunet este pronunțat diferit de diferiți vorbitori sau de același vorbitor, în momente diferite. Aceasta înseamnă că există variante și varietăți ale sunetelor (*n* din *nimeni* diferă de *n* din *numai* sau de *n* din *luncă*. Diferențele sunt determinate de poziția sunetului în cuvânt și de influența sunetelor vecine (contextului fonetic) și fenomenului prin care se rostesc concomitent mai multe sunete (coarticulație).

3.6.Sunet și fonem

Fonemele unei limbi sunt, de regulă, corespunzătoare sunetelor învățate în școală și descris gramatical. Scrierea notează, în general, numai ce este relevant în fonemele limbii respective. Partea studiului limbii care se ocupă cu studiul producerii, transmiterii și receptării sunetelor limbajului articulat este, cum spuneam, fonetic. Ea inventariază sunetele limbii, le analizează și le clasifică în funcție de anumite caracteristici: *înălțime*, *timbru*, *durată*, cu implicații foarte serioase în semantica enunțului. După natura lor acustică sunetele sunt:

vocale, semivocale și consoane.

Sunetul este **material** sau **concret**; același sunet este diferit pronunțat de doi sau mai mulți vorbitori sau chiar de același vorbitor, în momente diferite. Este un fenomen strict fizic având forma unei vibrații de aer cu caracter regulat.

Fonemul este **general** și **abstract**.

3.7.Funcția

este un ansamblu de proprietăți ale elementelor lingvistice în raport cu procesul de comunicare.

Rolul unei forme fonetice în enunțare. Abordarea funcțională a elementelor limbii (în raport cu funcția lor de comunicare) consideră primordiale

Limba este văzută ca activitate și ca proces în care se intersectează o serie de cauze și o serie de efecte (determinări și finalități). Determinarea presupune o continuă adaptare lingvistică a comunicării la nevoile interlocutorilor. Activitatea lingvistică reprezintă o alegere a instrumentelor de comunicare, pe care o face locutorul în funcție de condițiile particulare (context) de desfășurare a comunicării. Funcționaliștii consideră că limba este un sistem dinamic :*"o limbă se schimbă pentru că ea funcționează"* (A. Martinet). Așadar limba se adaptează continuu la nevoile

utilizatorilor. Martinet introduce conceptul de *sincronie dinamică(dinamism)*, înțelegând prin aceasta, variația și mișcarea permanentă a limbii. Comunicarea umană presupune mesajul articulat (o înlănțuire de sunete articulate).

Funcția distinctivă

în seriile *dar, car ,bar* ceea ce distinge cuvintele și formele lor sunt fonemele subliniate. Asta înseamnă ca *d,b,c* comuta, adică, prin substituirea unuia dintre ele prin altul, în contextele date se obține un nou cuvânt sau o alta forma gramaticală a aceluiași cuvânt. Prin urmare, o schimbare în planul expresiei implică o schimbare în planul conținutului.

Funcția contrastivă

în cuvântul *bar*, fonemul notat cu *a* este în contrast cu cele notate *b* și *r*, ceea ce face mai ușoară analiza cuvântului în unități succesive, adică facilitează stabilirea structurii fonematice a cuvântului și înțelegerea lui. Fonemele intră în relație unele cu altele(de opoziție și de contrast), alcătuind sistemul fonologic al limbii.

3.8.Proprietățile sunetului

Orice sunet are drept caracteristici fizice: *înălțimea; intensitatea, durata și timbrul*.

Înălțimea

este determinată de frecvența vibrațiilor. Frecvența este imprimată de sursă în funcție de viteza de vibrație. Cu cât frecvența de oscilație este mai mare, cu atât un sunet este mai înalt. Înălțimea sunetelor articulate este determinată de gradul de contracție a coardelor vocale; cu cât contracția este mai mare, cu atât vibrațiile sunt mai frecvente și tonul mai înalt.

Intensitatea

reprezintă proprietatea sunetului determinată de amplitudinea vibrațiilor. Din punct de vedere al intonației sunetele sunt puternice – cu amplitudine mare – sau slabe – cu amplitudine mică.

Durata

este determinată în funcție de timpul de vibrație al sursei. Un sunet durează atâta timp cât coardele vocale(sursa) vibrează.

Timbrul

este calitatea sunetului care permite să se distingă un sunet de altul rostit în aceleași condiții.

Orice undă sonoră este formată dintr-o undă principală , însoțită de unele armonice ale sunetului respectiv. Armonicele sunt sunete suplimentare cu frecvențe diferite. Timbrul depinde de forma vibrațiilor, care, la rândul ei depinde de forma rezonatorului.

În cazul fonației rolul de rezonator îl

îndeplinesc cavitatea bucală și cea nazală.

3.9.Sunet, literă, alfabet

Alfabetul folosit pentru scrierea limbii române are 31 de litere. În general, fiecare dintre literele alfabetului limbii române notează câte un sunet. Există deci o corespondență sunet – literă.

Limba română, ca și altele, cunoaște situații în care aceeași literă poate să noteze mai multe sunete:

x notează sunetul cs.- excursie, expunere, sunetul gz – examen, exemplu, exercițiu.

c – g + e, i când *e, i* au valoare de sine stătătoare *cer, cireș, ger, girafă* (girafă – 6 sunete – 6litere)

e, I când *e, i* au valoare de litere ajutătoare - *ciorbă, pleci magiun*. (ciorbă = 6 litere – cinci sunete)

h + e, i când *h, e, i* au valoare de litere ajutătoare – *unghi, cheamă gheață* (gheață= 6 litere – trei sunete)

h +e, i când *h* are valoare de literă ajutătoare – *e, i* de sine stătătoare – chem, ghem;(chem = 4 litere – 3 sunete

c – g + alte litere decât *h, e, i* – car, gură cneaz, grabă

3.10. Articularea

reprezintă obiectul de studiu al foneticii articulatorii. Ea era în vedere mecanismul de producere a unui sunet articulat care se produce așa cum se arata mai jos:

Începutul fonațiunii se află în plămâni; de aici se formează un curent de aer fonator care este pompat spre laringe unde se află generatorul de sunet care modulează sunetul inițial și-l distribuie în cavitățile de sunet supralaringiene, care imprimă sunetului anumite caracteristici.

Așadar, articularea privește sunetele limbii, modul lor de producere, clasificarea funcționarea lor.

Dintre sunetele limbii studiate de noi, sunete propriu-zise sunt considerate doar vocalele pentru că numai ele se realizează doar prin vibrația curentului de aer la nivelul glotei, situație în care sursa lor de producere sunt coardele vocale.

Consoanele au un mod de articulare diferit în sensul că , în aerul fonator întâlnește, în diferite puncte ale cavității bucale, un obstacol care barează total sau parțial, canalul de scurgere a aerului determinând caracterul neregulat al undei sonore. De aceea consoanele sunt considerate zgomote.

3.11.Sunetele limbii române

Vocalele

sunt sunete propriu-zise, deoarece în cazul lor unda sonoră are un caracter regulat. Ele sunt produse de coloana de aer vibrat care trece nestânjenit și continuu prin traiectul vocal. Vocalele se rostesc singure, fără ajutorul altor sunete și pot forma singure o silabă. Ele formează întotdeauna centru unei silabe. Diferența dintre silabe este determinată de modificarea formei rezonatorilor bucali și labiali.

Limba română cunoaște un număr de 7-8 vocale (*a, ă, î, â, e, i, o, u*). Dintre acestea, patru pot fi și semivocale.

Alte vocale sunt întotdeauna întregi(plenisone).

Semivocalele

se aseamănă cu vocalele, dar nu pot fi rostite fără ajutorul altor sunete; nu pot forma singure o silabă (*e, i, o, u*). Semivocalele intră în componența unor grupuri vocalice numite diftongi sau triftongi.

Rețineți!

E are o valoare de vocală în: *seră, bere, trece* și
valoare de semivocală în: *seară, treacă, meargă*

I are valoare vocalică în: *bine, timp, codri* și
valoare de semivocală în: *iarnă, biată, cai, doi*

O are valoare de vocală (plenisonă) în: *os, orb, obosit*
și valoare semivocalică în: *coală, boală, toată*

U are valoare de vocală în: *bun, drum, tun* și valoare
de semivocală în: *cadou, stilou, erou*.

A. Clasificarea vocalelor limbii române

Clasificarea vocalelor se face în funcție de anumite criterii:

Locul de articulare

(poziția mușchiului lingual); din această perspectivă identificăm vocale: *anterioare sau prepalatale*(*e, i*), *mediale*(*â, ă, î*); *posterioare* (*o, u*). Din această perspectivă, *a* este vocală *neutră*.

Gradul de deschidere sau de închidere:

- deschise: *a*
- semideschise: *e, o, ă,*
- închise: *u, i, î, â*

Vocalele sunt închise sau deschise după gradul de închidere sau de deschidere a maxilarelor și după gradul de apropiere sau de depărtare a mușchiului limbii de palat.

<i>Rețineți!</i> - Vocalele românești sunt:	
Anterioare	<i>e</i> , vocală semiînchisă, nelabială; <i>i</i> , vocală închisă nelabială
Mediale	<i>a</i> , vocală deschisă, nelabială; <i>ă</i> , vocală semiînchisă (mai închisă decât <i>e</i>), nelabială; <i>î</i> , vocală închisă (mai puțin decât <i>i</i>), nelabială; <i>â</i> , vocală închisă, nelabială.
Posterioare	<i>o</i> , vocală semideschisă(mai deschisă decât <i>ă</i>), labială; <i>u</i> , vocală închisă(mai închisă decât <i>i, î și â</i>), labială

**Scrierea
și pronunțarea unor
vocale**

- se scrie *a*, nu *ea* după lierele *ș,j* aflate în rădăcina unui cuvânt: *șa, șade, șase, șapte, jale, deja, deșartă, așază, înșală*;
- se scrie *și* se pronunță *ă*- nu *e* după *ș,j*, la formele de nominativ-acuzativ și vocativ al substantivelor și adjectivelor feminine de declinareai: *uriașă, frunțașă, ușă, coajă, plajă*; de la această regulă fac excepție derivatele lui *jar(jăritic), șagă(șăgalnic)*,
- în neologisme, e inițial se scrie *și* se pronunță *e*- nu *ie*: *eră, epocă*;
- e la început de silabă, precedat de vocală, în neologisme de tipul *poet, poem, alee* se pronunță *e*- nu *ie*. Fac excepție verbele *a atribui, a contribui, a trebui*, care, la forma de persoana a III-a se pronunță *atribuie, trebuie, contribuie*;
- se scrie *și* se pronunță *i* - nu *e* în sufixul *-atic*: *îndemânatic*;
 - *tomnatic*;
- forma corectă de gerunziu a verbelor *a crea* și *a agreea* este: *agreând, creând*.

Pronunțarea vocalelor *o,u*, presupune rotunjirea buzelor. De aceea se numesc *labiale sau rotunjit*

O categorie aparte o reprezintă vocalele nazale. Timbrul lor nazal provine din scurgerea aerului expirat prin fosele nazale.

B. Clasificarea consoanelor

Consoanele sunt sunete ale vorbirii care diferă de vocale prin faptul că articularea lor este însoțită de zgomote. La producerea lor curentul de aer fonator întâmpină, cum am văzut, diverse obstacole. Acestea constau în închiderea totală și deschiderea bruscă a canalului vorbitor, într-un anumit punct al pronunțării sau prin strâmtorarea acestuia.

În funcție de mișcările articulatorii necesare pentru pronunțarea consoanelor se stabilesc criterii de clasificare și de identificare. reprezintă felul în care organele

Modul de articulare

Felul în care organele fonatorii creează obstacol determină identificarea de. Consoane produse prin închiderea totală a canalului și deschiderea sa bruscă: **consoane oclusive sau închise (occlusive-explosive)** consoanele propriu-zise: *b, p, t, d, c(K), g, g;* consoane rostite printr-o îngustare a canalului fonator. (curentul de aer trece cu presiune și produce un zgomot determinat de frecarea aerului de pereții canalului), astfel se pronunță **consoanele fricative sau constrictive** *f, v, s, z, h;* consoane pronunțate prin realizarea unui obstacol combinat (momentul de început coincide cu cel specific oclusivelor, dar în momentul

secund, canalul fonator se deschide parțial ca în cazul constrictivelor), astfel se pronunță **consoanele africcate sau semiocclusive**. *c, ț, g*.

Există, după unele păreri, și o categorie de consoane "deschise" (care în alcătuirea unei vocale pot juca un rol vocalic): *m, n, l, r, s, ș, ț, z*. În această categorie intră și semivocalele *i, u, o* (notate *y*-sau *i*; *w* sau *u*) și *o*. În limba română, *e* poate fi semivocală, în diftongul *ea – deal*.

Rețineți!

Consoanele sunt:

Constrictive

1. Constrictivele sau consoanele continue. Pentru a pronunța aceste sunete canalul vocal e strâns astfel încât, aerul se scurge toată perioada cât durează emisiunea: semivocalele (*y, w*);
2. Fricativele sau spirantele, caracterizate prin strângerea mai accentuată a canalului vocal: *f, v, s, z, ș, ț, j*;
3. Vibrantele pentru pronunția cărora sunt folosite limba și uvula (omușorul): *r*;
4. Lateralele caracterizate prin faptul că, în timpul emisiunii lor, aerul se scurge de-a lungul celor două margini ale limbii: *l*.

Vibrantele și lateralele fac parte din categoria consoanelor *lichide*.

Oclusive	1. <u>Oclusivele</u>(întrerupte); canalul vocal e închis și se deschide brusc în momentul emisiei:<i>b.,p,d,t,c,g.</i> 2. <u>Semioclusivele</u> (africatele) <i>ț,c,g.</i> Acestea nu reprezintă sunete simple ci o reuniune de două sunete articulate, fiecare mai slab decât fiecare sunet luat separat. 3. <u>Oclusive nazale</u>:<i>m, n.</i>
------------------------	---

Locul de articulare

După locul din cavitatea bucală unde se produce blocajul în pronunțare, se disting:

a. **consoane labiale** - obstacolul se realizează la nivelul celor două buze(labii), prin închiderea și deschiderea bruscă a acestora. Astfel se pronunță *p,b,m*(bilabiale)

b. **consoane dentale**(alveolare) – obstacolul se realizează la nivelul incisivilor superiori *t,d*, la nivelul dinților laterali spre zona incisivilor:*s,z,ț, n,l,r*

c. **consoane labio-dentale** - canalul fonator nu poate fi închis de tot. Pronunția se realizează între buza inferioară și dinții superiori. Astfel se pronunță *f, v*

d. **consoane prepalatale (anteropalatale)** –se articulează în zona anterioară a bolții palatului(cerul

gurii). Astfel se pronunță fricativele *ș, j* și fricativele *c, g*

e. **consoanele palatale (medio-palatale)** se rostesc prin lipirea spatelui mușchiului lingual de mijlocul palatului. Astfel se pronunță palatalele *k, g*

f. **consoane velare** –blocajul se produce în zona posterioară a gurii prin atingerea mușchiului lingual de vâlul palatului. Astfel se pronunță velarele *c, g (k, g)*

g. **consoane laringale** – blocajul se realizează prin îngustarea spațiului fonator. Astfel se pronunță *h*

Consoane sonore și consoane surde

Clasificarea se realizează în funcție de faptul că emisiunea lor este sau nu însoțită de vibrații ale laringelui. Majoritatea consoanelor se grupează în perechi (surd-sonor).

1. *sonore*: în timpul articulației acestor consoane, vibrațiile încep odată cu tensiunea (implozia); *b, d, g, v, y, j, g, g*

2. *surde*: vibrațiile laringiene încep în momentul destinderii *p, t, k, f, s, ș, c, k, h*

Sonatele

reprezintă o categorie de sunete care diferă atât de consoane cât și de vocale. Ele au caracteristici comune și cu unele și cu celelalte, dar și trăsături distinctive.

Sonantele se caracterizează prin faptul că în articularea lor domină tonuri

muzicale, caracteristice vocalelor. Aceste tonuri sunt însoțite de zgomote, specifice consoanelor, care se manifestă mai slab.

Din punct de vedere al rolului lor în silabă, sonantele au trăsături consonantice întrucât nu comportă accent și nu pot forma centru silabic.

Sonante sunt: *l, m, n, r*, iar, în funcție de timbru se pot distinge:

Sonante nazale *.m, n* a căror articulare se produce la nivelul cavității bucale prin coborârea vălului palatin care determină dirijarea curentului de aer spre cavitatea nazală;

Sonante orale *l, r* a căror pronunție se realizează în prin dirijarea aerului prin cavitatea bucală.

Sonantele orale se diferențiază în funcție de locul de articulare. Astfel *l* este un *sunet lateral*, în timp ce *r* este un *sunet apical* pentru că pronunția lui se realizează prin atingerea alveolelor superioare de către apex.

Sonantele *l* și *r* se numesc *lichide* întrucât la articularea lor curentul de aer are o scurgere continuă.

Consoanele nazale și cele lichide nu cunosc opoziția surd-sonor

3.12.Coarticularea

În vorbire, sunetele se rostesc în succesiune produse de mișcările articulatorii care determina o întrepătrundere și o influență reciprocă. Articularea unui sunet se începe înainte ca articularea sunetului precedent să fi fost realizată în întregime.

Acest fenomen se numește **coarticulație**.

Aceasta face ca într-un context fonetic, sunetele aflate la limita dintre cuvinte, să se influențeze reciproc.

Influențele nu afectează, în general, caracteristicile sunetelor căci variantele se înscriu în modelul sunetului tip.

3.13.Grupuri de sunete

Segmente vocalice

Segmentul vocalic simplu este un nucleu constituit dintr-o singură vocală, cu valoare silabică. Un segment vocalic simplu poate să cuprindă orice vocală: *cap, dor, din dur, măr, sârb*

Segmentul vocalic complex cuprinde o vocală urmată de una sau de două semivocale. Astfel se realizează ceea ce în mod obișnuit numim diftongi, respectiv, triftongi.

Diftongii-

grupuri de sunete formate dintr-o vocală și o semivocală pronunțate în aceeași silabă (*meargă, soare*).

După felul în care apar cele două

sunete identificăm diftongi ascendenți (S+V) și diftongi descendenți (V+S)

Triftongii-

grupuri de sunete formate dintr-o vocală și două semivocale pronunțate în aceeași silabă (*mergeau, leoaică*). În mod obișnuit structura triftongului este S+V+S (*iau, vreau, beau*). Există însă și triftongi cu structura S+S+V (*creioane, learcă*).

Hiat-

vocală + vocală pronunțate în silabe diferite: *real, coafor, aeroport*.
Hiatul se realizează și la întâlnirea unui cuvânt terminat în vocală cu un cuvânt care începe tot cu o vocală: *de atunci, a urat* hiatului.

Rețineți!

În limba română contemporană se simte o tendință de evitare a hiatului. Acest lucru se realizează prin diferite modalități, generatoare de forme incorecte:

contragerea celor două vocale identice la una singură: *alcool* în loc *de alcool*; *cuvincios* în loc *de cuviincios*;

dispariția (înlăturarea) unei vocale: *aspectos* în loc *de aspectuos*;
transformarea uneia dintre vocale în semivocală, creându-se un fals diftong: *ge- o- lo- gie* devine *geo- lo- gie*.

În această situație avem de-a face cu un hiat în fonetică sintactică.

3.14.Fonemele suprasegmentale

au fost clasificate în *i n t e n s i v e* (care caracterizează o singură silabă; în românește numai *accentul*) și *e x t e n s i v e* o singură silabă), adică *intonația*, definită ca „variația de înălțime în modul de emiteră a unei tranșe sonore”.

Atenție!

Mulți lingviști refuză să considere *foneme* fapte de intonație deoarece respectă ideea că fonemul e element constitutiv, cu valoare distinctivă, al *morfemului* sau *cuvântului*, iar melodia frazei are valoare distinctivă în sintaxă, în lanțurile de cuvinte. „Melodia frazei[...], variațiile curbei sale nu sunt susceptibile de a schimba identitatea unui fonem sau a unui cuvânt.

Accentul

Pronunțarea mai intensă sau pe un ton mai înalt a unei silabe – la nivelul cuvântului – so’a – re;

Pronunțarea mai intensă a unui cuvânt – la nivelul propoziției sau frazei (accent logic sau sintactic)- *T’u ai să faci asta.*

Identificați diferențele provocate de accent în situațiile de mai jos:

ve’selă – ves’elă
t’orutri – tort’uri
m’ări – măr’i.

Accentul scoate în evidență, cu ajutorul intensității vocii, o silabă, un cuvânt sau o propoziție, față de silabele, cuvintele sau propozițiile învecinate.

Poziția accentului

În limba română, accentul are poziție oarecum liberă. În principiu, există câteva situații specifice:

1. **pe ultima silabă:** *po-por, ca-rac-ter*
2. **pe penultima silabă:** *a-ca-de-mie, frân-ghi-e*
3. **pe antepenultima silabă:** *pre-ve-de-re*
4. **pe o silabă mai îndepărtată de sfârșitul cuvântului:** *doc-to-ri-ță*

Deși poziția accentului este liberă în limba română, totuși el are un caracter stabil în cuvânt în cadrul flexiunii nominale sau pronominale.

În cuvintele omografe, accentul determină sensul cuvântului.

În limba vorbită întâlnim dublete accentuale libere: *suntem, sunteți; suntem, sunteți, bolnav, bolnav; simbol, simboletc.*

Atenție!

Există tendința de specializare semantică a unor forme accentuale, ambele fiind utilizate, dar în contexte diferite. tr'afic aeria, dar trafic de influență.

Intonația

este un fonem suprasegmental fonic cu o extindere mai mare decât o singură silabă și cu implicații semantice și stilistice

3.15.Fonetica și alte domenii ale limbii

Anumite fenomene fonetice au implicații în morfologie, contribuind la realizarea flexiunii. Este vorba de așa numitele alternanțe fonetice - acele schimbări regulate ale unor sunete din rădăcina sau din tema unui cuvânt, în alt sunet, mai mult sau mai puțin diferit. Alternanțele se realizează în timpul flexiunii nominale sau verbale sau în timpul derivării. Alternanțele pot fi .consonantice: *cad-cazi*, *tăiat-tăiați* sau vocalice: *masă-mese*.

O vocală poate alterna și cu un diftong: *om-oameni*; în același timp, pot alterna între ele două semivocale: *dau-dai*.

Există alternanțe consonantice între grupuri de consoane: *sc-șt* (*citesc-citești*); *st-șt* (*acest-acești*).

Există numeroase figuri de stil realizate prin fenomene fonetice: aliterațiile, alternanțele, etc.

Fonetica poate contribui și la realizarea unor forme expresive de superlativ, prin repetarea insistentă a unui sunet,: *buuun*.

3.16.Schimbări fonetice accidentale - accidentele fonetice

Aceste forme de schimbare fonetică nu sunt limitate ca durată, cum sunt legile fonetice.

Ele pot fi identificate și în diacronie și în sincronie, dar nu au nici anvergura, nici regularitatea legilor.

Accidentele fonetice și analogia - se petrec în condiții determinate. Analogia nu se realizează numai la nivel fonetic, ci și sintactic și morfologic.

Accidente fonetice

Asimilarea

modificarea unui sunet dintr-un cuvânt sub influența altui sunet din același cuvânt.

Sunetul afectat preia pronunția sunetului vecin. Asimilarea se manifestă la nivel vocalic și la nivel consonantic.

Asimilarea vocalică

modificarea unei vocale prin influențare cu alta – *băiat* - *tăiat* vocala *i* asimilează parțial pe *a* și determină forma *băiat* - *tăiet*

Asimilarea produce de multe ori, abateri de la normă celofan - îcolofan.

Asimilare consonantică

șoșon – soson asimilează pe *s* chausson; șosetă - sosetă.

Asimilare mixtă modificarea unei consoane sub influența unei vocale sau invers; *fămeie* - *femeie* - *fimeie*

Disimilarea. Același sunet apare de două ori în același context fonetic putând fi perceput de către unii vorbitori ca o piedică în procesul de articulație. Se produce o modificare a uneia dintre cele două apariții ale sunetului. Ex.: *coridor* - *colidor*; *proprietate* – *propietate*.

Disimilarea a produs modificări în trecerea cuvintelor de la latină în română, fratre - frate, monumentum - mormânt, mormânt.

Metateza constă în inversarea ordinii de apariție a două sunete: *sculptura*; *poctoavă*; *bolnav*.
Metateza a funcționat și în trecerea de la latină la română: *paluden* – *pădure*.

Sincopa căderea unei vocale în poziție interconsonantică: *directus* – *drept*

Analogia presupune existența unui model. Vorbitorul folosește limba în conformitate cu modelul.
Activitatea vorbitorului este de obicei reflexă, acesta pronunțând exact așa cum aude:
m din octombrie apare prin analogie cu

septembrie

În secolul XVI-lea existau două forme de participiu pentru; *a face* :*au fapt* și *au făcut*

au făcut - a apărut ca rezultat al analogiei cu *au crescut*

3.17.Ortografia

Sistemul de reguli precise, fixe și unitare care constau în explicarea valorii semnelor dintr-un anumit sistem grafic de reproducere a unei limbi și din formularea condițiilor de folosire a acelor semne.

Ortografia este și instrumentul de consolidare și de generalizare a regulilor de folosire a limbii literare.

Sisteme ortografice

scriere alfabetică (prin intermediul semnelor convenționale numite litere; *scriere pictografică*, prin intermediul imaginilor; *scriere ideografică*, care cuprinde simboluri pentru diferite concepte.

Orice scriere alfabetică a fost la început fonetică, reproducând realitatea fonetică a limbi

A. Principiile ortografiei limbii române

Principiul fonetic

presupune apropierea scrierii de vorbire. Astfel se explică suprimarea lui -u final din cuvinte ca *unchi*, *mai*, *voi*, *făcui*. Se observă însă și fenomene

	de hipercorectitudine constând în aplicarea procedurii și la alte cuvinte în care regula nu funcționează, fiind neologisme: <i>servici, salar, onorar</i> .
Principiul tradiției istorice	presupune cunoașterea evoluției limbii. Astfel în limba vorbită nu se pronunță <i>-l</i> (articol enclitic). El se manifestă numai în scris.
Principiul morfologic	ține seama de formele flexionare care impun un tip special de ortografie. Astfel se scrie <i>-ea</i> , nu <i>-ia</i> după grupurile <i>ch, gh</i> <i>cheamă, îngheață</i> ; Cuvintele <i>birjă, grijă, mătușă</i> se scriu cu <i>ă</i> , nu cu <i>e</i> .
Principiul sintactic	recomandă două feluri de notare a unor cuvinte care nu pot fi diferențiate decât prin segmentare; îmbinări de cuvinte: <i>odată, o dată; altfel, alt fel; altădată, altă dată</i> .
Principiul simbolic	recomandă scrierea cu majusculă sau cu minusculă, în funcție de situații: <i>facultate – aptitudine: Facultatea de filozofie</i> . Când cuvântul se folosește în accepția lui obișnuită, se scrie cu minusculă, când simbolizează ceva important se scriu cu majusculă: punctele cardinale, evenimentele istorice importante, etc.

B. Semne și reguli de ortografie

Semnele de ortografie și de punctuație sunt mijloace grafice de realizare a corectitudinii în scriere și au diferite funcții în scris.

Ele sunt: punctul, semnul întrebării, semnul exclamării, virgula, punctul și virgula, două puncte, semnele citării (ghilimelele), linia de dialog și de pauză, parantezele (rotunde sau drepte), punctele de suspensie și cratima (linia de unire sau de despărțire).

Punctul

este semnul grafic care marchează pauza ce se face în vorbire între propoziții sau fraze independente ca sens. Se folosește în următoarele situații:

- după propoziții enunțiative:

Maria cântă la chitară.

- după fraze alcătuite din propoziții enunțiative care se află în raport de coordonare: *Marele istoric își potolea respirația accelerată cu câteva spirite, căuta neliniștit prin sală, fulgera ușa cutremurată de forfota staționarilor pe culoar, se aprindea, vocifera, decapita cu degetul spatele prin aer un dușman nevăzut.* (G. Călinescu – Istoria literaturii române de la origini până în prezent).

- după fraze formate din propoziții enunțiative care se află în

raport de subordonare: *Li spunea în gând tot ce nu putea să-i spună în față.*(G. Călinescu, Enigma Otiliei).

- la sfârșitul unei propoziții optative sau la sfârșitul unei fraze alcătuite din propoziții dependente de o optativă, când tonul nu este imperativ: *ar fi trebuit să-i spun ca să exprim exact ceea ce simțeam , că mi-e atât de neplăcută vederea lui încât aș fi în stare să rămân repetent de atâtea ori până când s-ar căra el din școala noastră.* (M. Preda ,Viața ca o pradă).

- la sfârșitul unei propoziții imperative sau al unei fraze dependente de o propoziție imperativă, când aceasta are un ton neutru: *Culcă-mi-te trândavă pe coarne, fă-te jugul meu de carne, / stăpâna mea frumoasă ca aurul, / de care tremură taurul.* (T. Arghezi , Mirele).

Nu se pune punct după titlurile de cărți, de opere literare, muzicale, după formulele de adresare etc.

În cazul abrevierilor se pune punct:

- prima literă a cuvântului *O.N.U;*
S.U.A

- abrevierile formate din prima silabă a cuvântului și din consoana sau grupul de consoane cu care începe silaba a doua: *op. cit* În această situație, punctul devine semn ortografic, pentru că nu mai marchează o pauză.

Nu se pune punct după abrevierile formate din prima și ultimele litere ale unui cuvânt: *d-ta, d-voastră* etc.

Semnul exclamării

marchează grafic intonația frazelor și a propozițiilor exclamative sau imperative. Se folosește după :

- interjecții și vocative care exprimă stări afective și sunt considerate cuvinte independente: *Nu se poate, domnule director! v-ați înșelat! uitați-vă la probe!* (I.L. Caragiale, Triumful talentului)

- interjecții: *ho, ho !*

- exclamații redactate prin substantive la vocativ, izolându-se de restul propoziției sau al frazei: - *Până aici, Spânule!* (I. Creangă, Povestea lui Harap Alb).

Semnul întrebării

este folosit în scriere pentru a marca intonația propozițiilor sau frazelor interogative. Se pune semnul întrebării după cuvintele, grupurile de cuvinte și frazele care au caracter interogativ și care sunt întrebări directe.: *Dar tu știi pentru ce loc e concurs Ghiță.*

Virgula

delimitează grafic unele propoziții în cadrul frazei și unele părți de propoziție în cadrul propoziției. Virgula arată felul în care fraza și propoziția se despart în elementele lor constitutive, pe baza raporturilor

În propoziție,

sintactice dintre ele. Aceasta este funcția gramaticală a virgulei. Virgula marchează grafic anumite pauze scurte făcute în cursul rostirii unei propoziții sau fraze. Ea redă grafic ritmul vorbirii și al intonației.

virgula se folosește în următoarele situații:

➤ între părți de propoziție de același fel, când nu sunt legate prin conjuncția și, copulativă ori prin sau: *Otilia era familiară, liberă în mișcări...* (G. Călinescu, *Enigma Otiliei*).

➤ se desparte prin virgulă un substantiv de o apozitie explicativă; dacă după apozitie urmează altă parte de propoziție apozitia se intercalează între virgule.: *Și cea dintâi școlăriță a fost însăși Smărăndița popii, o zgâtie de copilă ageră la minte și așa de silitoare, de întrecea mai pe toți băieții și din carte, dar și din nebunii.* (I. Creangă, *Amintiri din copilărie*).

➤ se despart prin virgulă de restul frazei substantivele în vocativ: *Ce ai, Felix?* (G. Călinescu, *Enigma Otiliei*).

➤ se pune virgulă în locul unui verb (predicativ sau auxiliar) omis prin elipsă: *adesea, puse alături, caietul lui ai fi zis că este modelul de caligrafie, scris de mână.* (I.L. Caragiale, *Triumful talentului*).

➤ construcțiile gerunziale și

participiale, cu sau fără determinări, așezate la începutul frazei, se despart prin virgulă, indiferent de funcția sintactică pe care o au.: *Schimbând ceea ce e de schimbat, N. Iorga a jucat în cultura română, în ultimele patru decenii, rolul lui Voltaire.* G. Călinescu *Istoria literaturii române de la origini până în prezent.*)

➤ complementele circumstanțiale așezate între subiect și predicat se pun între virgule, dar numai când subiectul este așezat înaintea predicatului;

➤ se pune virgulă după adverbele de afirmație și de negație când acestea sunt echivalente unei propoziții: *Da, răspunse el.*

➤ se despart prin virgulă de restul propoziției cuvintele și construcțiile cu topica schimbată sau incidente.

Nu se pune virgulă:

✓ Între subiect și predicat

✓ între complementele directe și indirecte care sunt așezate după predicat;

virgula se folosește în următoarele situații:

În frază

raporturi de coordonare:

juxtapunere: *Otilia îl lua de braț, Otilia îl mângâia matern...*G. Călinescu, *Enigma Otiliei*.).

legate prin nici, nu numai, și: *Nu caut vorbe pe ales, /Nici știu cum aș*

începe (M. Eminescu, Luceafărul).

adversative: *a venit, dar nu a spus nimic.*

disjunctive când încep amândouă cu *ba, cât, fie, ori, sau*: *Sau eu nu am vorbit clar, sau tu nu ești atent.*

conclusive: *ai jucat, deci ai câștigat.*

! Coordonatele legate prin *și* copulativ ori prin *sau* nu se despart prin virgulă.

raporturi de subordonare:

! Propozițiile subordonate subiective și predicative nu se despart prin virgulă de regenta lor: *Nu se cădea să-i scrie în chipul acela...*

Atributiva explicativă se desparte prin virgulă de regenta ei; atributiva determinativă nu se desparte, prin virgulă de regentă.

Completiva directă și cea indirectă se despart de regentele lor numai dacă sunt antepus.

Subordonata circumstanțială de loc și cea de timp se despart prin virgulă de regentele lor, când sunt antepuse și când nu se insistă asupra lor.

Subordonata cauzală se desparte prin virgulă de regentă, indiferent de poziția pe care o are.

Subordonata circumstanțială de scop se desparte prin virgulă de regenta ei când este antepusă;

Subordonata circumstanțială de mod se desparte prin virgulă de regenta ei, atunci când este antepusă și când nu se insistă în mod deosebit asupra ei.

Subordonata consecutivă se desparte, în general, prin virgulă de regenta ei.

Subordonata concesivă se desparte prin virgulă de regenta ei, fie că este antepusă, fie că este postpusă.

Subordonata condițională se desparte prin virgulă de regenta ei, atunci când nu se insistă asupra ei.

Punctul și virgula

este semnul grafic care marchează o pauză mai mare decât cea redată prin virgulă și mai mică decât cea redată prin punct. Datorită faptului că este mai mult un mijloc stilistic decât gramatical, folosirea acestui semn grafic este dictată de preferința celui care scrie textul.

Două puncte

este semnul grafic care anunță vorbirea directă sau o enumerare, o explicație o concluzie și marchează, totodată, o pauză, în genere mai mică decât cea indicată prin punct.

Semnele citării

(ghilimelele) se întrebuițează când se reproduce întocmai un text spus sau scris de cineva. Se pun la începutul și la sfârșitul unei citări închizând vorbirea directă.

**Linia de dialog
și de pauză**

Același semn de punctuație are două funcții cu totul diferite: linia de dialog indică începutul vorbirii directe (intervenția fiecărei persoane care ia parte la conversație), iar linia de pauză marchează, la fel ca și alte semne de punctuație, pauza dintre diferitele părți ale propoziției și pauzele dintre propoziții și fraze.

**Parantezele rotunde
sau drepte**

indică un adaos în interiorul unei propoziții sau al unei fraze. Spre exemplu, în piesele de teatru se dau între paranteze rotunde indicațiile scenice.

Punctele de suspensie

arată o pauză mare în interiorul vorbirii. Spre deosebire de punct, punctele de suspensie nu marchează sfârșitul unui enunț ci indică, în general, o întrerupere în șirul vorbirii. Punctele de suspensie pot marca și o vorbire incoerentă. În citate, prezența semnelor de suspensie marchează lipsa unor propoziții sau al unor fraze.

Cratima

(liniuța de unire sau de despărțire) se folosește în următoarele situații:
în repetiții - *încet – încet*;
în expresii - *tura – vura; talmeș – balmeș*;
între două numerale pentru a exprima aproximația: *două – trei zile; șapte – opt metri*.

Semnele de ortografie sunt înrudite cu semnele de punctuație. Uneori semnele de punctuație se folosesc ca semne ortografice (punctul și cratima). Punctul este folosit în abrevieri. Cratima marchează rostirea împreună a două sau mai multe cuvinte, fie că lipsesc sunete, fie că nu lipsesc; se folosește în scrierea unor cuvinte compuse ca și la despărțirea cuvintelor în silabe.

Apostroful

marchează absența accidentală în rostire, a unor sunete.

Silaba

este un sunet(o vocală) sau un grup de sunet care conțin (obligatoriu o silabă) pronunțate cu un singur efort respirator.

Condiția de existență a silabei este prezența unei vocale.

Din punctual de vedere al numărului de silabe, cuvintele pot fi:

-monosilabice: *ceas, var, ghem*

-bisilabice: *car/te, da/te*

-polisilabice: *va/ can/ ță, pu/ te /re, ser/ vie/ tă.*

Silaba nu are existență fiziologică decât în cuvinte izolate monosilabice.

Silaba poate fi alcătuită din :

-o vocală: *a-er*

-mai multe sunete alăturate din același cuvânt: *sculp/tu/râ*

-două cuvinte pronunțate împreună: *l-*

am felicitat, nu-i corect

-sfârșitul unui cuvânt și un alt cuvânt:

am văzut-o.

Despărțirea cuvintelor în silabe

Când un cuvânt nu se termină într-un rând, este obligatoriu ca în rândul următor să fie trecute numai silabe întregi.

Despărțirea cuvintelor în silabe se face conform unor reguli de natură fonetică.

I. Reguli fonetice de despărțire a cuvintelor în silabe

1. dacă o vocală este urmată de o singură consoană, aceasta trece la silaba următoare: *o/ră, le/ge*;

2. dacă vocala este urmată de un diftong sau de un triftong, despărțirea se face între vocală și diftong sau triftong: *a/ce/ea, ba/ie, do/ua*

3. când există doi diftongi alăturați, despărțirea se face între ei: *foa/ie, ploa/ia, nu/ia/ua*

4. când două vocale sunt așezate una după alta, despărțirea se face între cele două vocale: *a/er, a/gre/ez, ce/re/a/le*,

5. dacă vocala este urmată de două sau mai multe consoane, prima consoană aparține silabei dinainte, iar cealaltă, sau celelalte, silabei următoare: *ac/tiv; as/tăzi, mul-te*

6. când o consoană se află între un diftong sau un triftong și o vocală ori între doi diftongi, despărțirea se face înaintea consoanei: *tai/că, școală, lă/cri/mioa/ră*

7. dacă prima consoană este *b, c, d, f, g, h, p, t, v*, iar a doua *l* sau *r*, amândouă consoanele trec la silaba următoare: *a/cru; co/dru; cu/plu*

8. grupurile *ct, cț* și *pt, pț* precedate de consoane se despart: *punc/taj; func/ție; sanc-ți-u-ne*

9. cuvântul *jertfă* se desparte *jert/fă*.

II. Reguli lexicale de despărțire a cuvintelor în silabe

La cuvintele compuse sau derivate cu sufixe, despărțirea în silabe se face, de preferință, ținând seama de părțile componente ale cuvântului atunci când cuvântul este analizabil: *de/spre; dret/unghi; in/stabil; ne/copt; sub/linia; vârst/nic*. Aceeași regulă funcționează și în cazul cuvintelor derivate de la o temă terminată în grup consonantic, cu sufixe care încep cu o consoană.

Noul DOOM

(Dicționar de ortografie, ortoepie și morfologie) prezintă noi norme de despărțire în silabe.

În tabelul alăturat vă prezentăm o schemă a regulilor de despărțire a cuvintelor în silabe, realizată de Ioana Jieanu după DOOM.

Despărțirea în silabe a cuvintelor

Despărțirea în silabe a cuvintelor are scopul de a pune în evidență structura lor silabică.

Importantă este despărțirea la capăt de rând, care nu coincide cu despărțirea în silabe a cuvintelor. Când la sfârșitul unui rând dintr-un text, nu mai încapă în întregime un cuvânt, un grup de cuvinte care formează o unitate sau o abreviere, elementele aflate în această situație pot fi trecute integral pe rândul următor sau pot fi despărțite de la un rând la altul.

În cazul grupurilor de cuvinte despărțirea se face cu ajutorul blankului, iar în cazul cuvintelor cu ajutorul cratimei.

➤ Despărțirea grupurilor de

cuvinte și a abrevierilor. În scopul păstrării unității lor, nu se despart la sfârșit de rând abrevierile (UNESCO), derivatele scrise cu cratimă de la abrevieri (C.F.R.-ist), numele proprii de persoană (Popescu).

➤ Se recomandă trecerea împreună pe rândul următor și în cazul prenumelor și numelor de familie (Ion Popescu, nu Ion/Popescu) și a notațiilor care includ abrevieri: 10 km.

➤ Totuși, se tolerează plasarea pe rânduri diferite a abrevierilor pentru nume generice și a numelor proprii din denumirile unor instituții, indiferent de ordine (Roman / S.A., Fotbal / Club Argeș).

Despărțirea în interiorul cuvintelor

Regula generală și obligatorie a despărțirii cuvintelor la capăt de rând în limba română este interdicția de a lăsa la sfârșit sau la început o secvență care nu este silabă. Excepție fac grupurile ortografice scrise cu cratimă (dintr-| un), la care se recomandă, totuși, evitarea despărțirii.

Sunt posibile două modalități de despărțire a cuvintelor la capăt de rând: după pronunțare, respectiv după structură. Rezultatele la care conduc cele două modalități coincid în multe cazuri, dar în altele pot diferi.

DOOM2 prevede despărțirea după pronunțare.

Este acceptată și despărțirea după structură, însă cu unele restricții față de recomandările din DOOM1.

Pentru o înțelegere mai bună a schimbărilor în ceea ce privește despărțirea în silabe, vom prezenta toate regulile, menționând că o mare parte dintre ele sunt prezente și în DOOM1.

Reguli de despărțirea în silabe	V-V (V-V(S), V-VC(C)) – - Două vocale alăturate se despart (alco-ol, le-ul). V-S ((S)V-SV, (S)V- SVS, V-SSV) – - Un diftong și un triftong se despart de vocala - sau de triftongul precedente (agre-ează, vo-iau, dumnea-ei). C (V_CV,VC-CV, SVS-CV, V-CSV) – O consoană între vocale trece la secvența următoare (re-ce, fu-gi, o-chi). C-C(C)(C) – Două, trei sau patru consoane între vocale se despart după prima consoană. C-C: ic-ni C-CC: delin-cvent, lin-gvist C-CCC: con-structor
Excepții	Trec împreună la secvența următoare succesiunile de consoane care au ca al doilea element l sau r și ca prim element b, c, d, f, g, h, p, t și v (ca-blu, li-tru).

NU SE DESPART

literele-consoane duble din cuvinte și nume proprii cu grafii străine, care notează sunete distincte de cele notate prin consoana simplă corespunzătoare din limba română: ll [l'] (Claudi-llo).

În următoarele succesiuni de teri consoane, despărțirea se face după primele două consoane (**lp-t, mp-t, mp-ț, nc-ș, nc-t, nc-ț, nd-v, rc-t, rt-f, st-m**) – sculp-tor, somp-tuos, remp-țiune, linc-șii, punc-ta, punc-ție, sand-vici, arc-tic, jert-fă, ast-mul.

CC-CCC – Cinci consoane între vocale se despart după a doua consoană (**âng-ström, opt-sprezece**).

Despărțirea după structură

este acceptată atunci când capătul rândului coincide cu limita dintre componentele cuvintelor.

Se pot despărți după structură:

- ◆ cuvintele semianalizabile compuse (arterios-cleroză / arterio-scleroză, al-tundeva / alt-undeva, despre / de-spre, drep-tunghi / drept-unghi, por-tavion / port-avion, Pronos-port / Prono-sport);

- ◆ derivatele cu prefixe (anor-ganic / an-organic, de-zechilibru / dez-echilibru, ine-gal / in/egal) ;

- ◆ dintre derivatele cu sufixe, numai cele formate cu sufixe care încep cu o consoană de la teme terminate în grupuri de consoane (savant-lâc, stâlp-nic, zavist-nic).

Normele actuale nu mai admit despărțirile după structură care ar conduce la secvențe care nu sunt silabe (nevr-algie) sau ar contraveni pronunțării (apendic-ectomie).

TEMĂ **DE REFLECȚIE**

- Considerați necesară trecerea de la despărțirea după structură la cea după pronunție? De ce?
- Comentați diferențele dintre regulile generale de despărțire în silabe și cele prezenta în noul DOOM!

Aspecte practice

1. Identificați tipurile de consoane din cuvintele: *baron, coșofană, ciorap, dud, drum, lent, vânt,*
2. Identificați diftongii , arătați în ce cuvinte nu există diftongi și explicați de ce:
Aeroport,biunivoc, deal, ceară, cearșaf, geam, geamăn, gherghef, gheață,tace, teatru,
- 3..Explicați consecințele vecinătății asupra producerii fonemelor în cuvintele:
absent, abscons,anecdotic, frecvent, aisberg , eczemă, obtuz, oarbă,
4. Explicați funcția distinctivă a fonemelor în perechile de cuvinte sau în seriile de mai jos:
Somn – domn, pom – rom, corn – torn;torn – turn – tern, sur – sar- ser, seacă – seară - seamă
5. Explicați echivocul grafic din cuvintele următoare și explicați rolul accentului pentru: clasa morfologică, categoria gramaticală și sensul cuvântului:
acele, căi, cântă,copii mări foi., fugi, ochi, scumpi, torturi,

Folosiți, pentru răspuns, spațiul liber din chenar!

Unitatea de învățare nr.4

Stilul

4.1.Obiective educaționale:

După parcurgerea acestei unități de învățare veți fi capabili să:

- utilizați și să explicați corect conceptele ;
- recunoașteți particularitățile generale și particulare ale stilului;
- să identificați și să interpretați stilurile funcționale.

4.2.Limba ca mod de realizare

reprezintă un ansamblu de mijloace fonetice, gramaticale și lexicale folosite pentru realizarea comunicării între oameni.

Limba este un sistem cu existență obiectivă, în timp ce vorbirea devine individuală, deci subiectivă.

În procesul de comunicare, partenerii folosesc un sistem de semne (limba) și un sistem de semnificații (un cod). Realizarea concretă a mesajului este determinată de contextul situațional, și de relațiile dintre parteneri. Devenind instrumentul de expresie al unei mulțimi diverse și a unor forme concrete de cultură, limba se diversifică și-și creează mijloacele de expresie cele mai variate.

O variantă stilistică reprezintă un aspect particular al limbii subordonat altora aflate pe o treaptă mai înaltă de generalitate. Numărul de variante

crește pe măsură ce situațiile se particularizează, ajungând până la nivelul aspectelor individuale.

Ion Coteanu³ stabilește două aspecte fundamentale ale limbii: aspectul cultivat și cel popular. În ce privește aspectul cultivat, deosebim un limbaj al artei literare și unul al științelor, fiecare dintre ele împărțindu-se, la rândul lor, într-o serie de alte limbaje speciale folosite pentru exprimarea ideilor în diferite domenii ale vieții sociale. Unele cuvinte au o semnificație deosebită în domeniul tehnic, altele, fără să aibă un înțeles aparte, sunt utilizați în special ca termeni savanți. Din aceste semnificații se formează unități superioare, propoziții, fraze, specifice diferitelor profesii sau domenii de activitate, păstrând cu necesitate structura gramaticală și fonetică a limbii.

Distincția operată la nivelul limbajului cultivat poate fi observată și la nivelul limbajului popular unde întâlnim de exemplu, o limbă a Mioriței și diferite utilizări ale limbii în procesul activităților cotidiene. În vorbirea obișnuită procedeele lingvistice sunt folosite numai pentru exteriorizarea impresiilor, a dorințelor etc.

³ Ion Coteanu. *Stilistica funcțională a limbii române*, Ed. Academiei, București, 1985

Limba literaturii artistice este utilizată pentru a crea imagini, pentru a construi o ficțiune.

4.3.La nivelul textului

diferența dintre sensul literar și cel nonliterar poate fi observată în privința subiectului tratat, al scopului în care este emis textul și al modalităților lui de realizare. Un text științific poate avea același subiect ca și unul literar. Scopul emiterii unui text literar va fi însă, în primul rând, acela de a prezenta imaginea unei lumi posibile și de a transmite idei și sentimente în legătură cu aceasta în timp ce un text nonliterar va prezenta o serie de fenomene, evenimente, etc. din realitate. Autorul textului literar utilizează elemente de natură lexicală, gramaticală și stilistică (figuri de stil). Autorul unui text nonliterar apelează de obicei la un sens denotativ, în timp ce autorul unui text literar, folosește, cu precădere, sensul conotativ.

Limbajul textelor nonliterare (nonbeletristice) se reduce de obicei la un singur tip înăuntrul aceleiași ramuri de activitate. O reglementare administrativă redactată de un funcționar oarecare, nu va diferi cu nimic de aceeași reglementare redactată de alt funcționar, de asemenea, o descriere a oceanului

Pacific făcută într-un tratat de oceanologie nu va diferi , din punctul de vedere al limbajului folosit, de o altă descriere a aceluiași ocean prezentă într-un alt tratat. Condiția ideală a stilului științific este ca raționamentele și demonstrațiile să-și găsească cea mai logică și cea mai pură formă de exprimare, una impersonală.

Tratarea, însă a conflictului istoric sau psihologic în Apus de soare de Barbu Delavrancea și în Frații Jderi de Mihail Sadoveanu se deosebește, în primul rând prin natura mijloacelor de expresie folosite, fapt care conferă individualitate expunerii lingvistice, diferențiind pe cei doi prozatori. Apare diferența dintre aspectul general și cel individual al limbajului. În cazul literaturii, aspectul individual reprezintă ceea ce numim “literar” într-o operă de literatură beletristică adică însăși esența și condiția de existență a acesteia. Pentru a fi expresiv, limbajul transpune ideile într-o altă tonalitate. Expresii obișnuite ale limbii pleonasm acceptate sau hiperbole: *am văzut cu ochii mei, aleargă ca vântul*, utilizate de vorbitori pentru a fi mai expresivi, capătă în textele literare valori expresive mai mari.

Literar – nonliterar

poate reprezenta o opoziție chiar în cazul textului literar. Pentru a crea un

text literar, autorul va folosi cuvinte din limba ,literară din limba comună, regionalisme, termeni argotici etc. Aceștia sunt evident ,termeni neliterari, componenta externă a limbii literare a cărei prezență în text este determinată de factorul intențional .

Datorită acestuia, cuvintele pot căpăta semnificații diferite.

Activitatea lingvistică a autorului unui text de literatură constă într-o alegere și o combinare perpetuă a elementelor de idiolect cu cele de limbă literară într-un context cultural și istoric propriu. Limba comună și limba literară reprezintă două modalități diferite de utilizare a semnelor lingvistice; în fața cărora stă libertatea de alegere a scriitorului. În limba literară, posibilitățile semnificative și expresive se actualizează astfel decât în limba comună, limba literară fiind “un sistem conotativ cu acumulare istorică”. Cuvintele, sintagmele, elementele stilistice nu numai că sunt conotate ele însele, dar au un plus semantic, o semnificație suplimentară provenită din contextele artistice anterioare în care au fost utilizate.

Există, prin urmare, o strategie de elaborare a discursului literar și alta pentru orice alt tip de discurs. Procesul de elaborare a discursului literar începe cu un act enunțiativ, în care conotația

este realizată printr-o serie de strategii de respectare a raporturilor obiective dintre lucruri.. Intr-un moment următor, va opera instanța circumstanțială, evenimentțială, obiectuală , ficțională, realizată prin transformarea claselor și categoriilor gramaticale în figuri de stil. Figurile de stil dintr-un text se condiționează unele pe altele în așa fel încât formează o rețea.

Textul poetic

operează cu figuri de timp și de mod (prezentul are conotații multiple: *activ, durativ, repetitiv, iterativ, nedeterminat* etc.) figuri de cugetare de limbaj, de evocare etc. Toate acestea se constituie sub categoria cunoscută sub numele de *figuri de stil*, deși figurile de cugetare de evocare și altele sunt așezate de retorică în *categoria tropilor* .Aceasta este gramatica textului literar . Așadar, textul reprezintă o multitudine de sensuri și de categorii de combinare fapt pentru care trebuie studiat în mai multe feluri prin mai multe metode complementare, căci el este subordonat în același timp semanticii, sintaxei, logicii, retoricii și altor științe.

Urmărindu-se această tehnică se va ajunge la concluzia că există un limbaj poetic, în care sensurile cuvintelor nu mai sunt cele ale uzului practic; nu se mai asociază după aceleași atracții

fiind încărcate cu valori simultan angajate și de importanță egală.

Deosebirea literar – nonliterar începe o dată cu transformarea realității în imagine artistică, a gândirii în figuri de cugetare, a lexicului în figuri de limbaj, a sintaxei în figuri de sintaxă etc. contopind totul într-o conotație ce construiește un ansamblu poetic în care se stabilesc relații sui generis între expresie și impresie.

4.4.Stilul

reprezintă modul particular de utilizare a limbii, a normelor gramaticale, a regulilor de combinare a cuvintelor.

A. Calitățile generale ale stilului

Claritatea Formularea limpede a conținutului comunicării.	Obscuritatea se opune clarității prin pronunțare incorectă a cuvintelor, prin folosirea unor forme și structuri sintactice insuficient cunoscute.
	Nonsensul exprimă contradicția logică: “te iubesc precum iubește sclavul lumina și orbul libertatea” Echivocul reprezintă o exprimare ambiguă care poate fi interpretată diferit:” în orașul acesta de gogomani unde eu sunt cel dintâi printre frunțașii politici...” Pleonasmul reprezintă folosirea alăturată a unor cuvinte construcții etc. cu același înțeles: prefer mai bine.

	Tautologia este repetarea, cu altă funcție sintactică, a cuvântului cu funcția sintactică de subiect sau de predicat: să vă fie casa casă.
Proprietatea Concordanța deplină între conținut și expresie, pe de o parte și intenția autorului mesajului	Lipsa de proprietate reprezintă amestecul stilurilor: ceasul staționează
Precizia Utilizarea riguroasă a mijloacelor lingvistice – clară, logică fără abateri și repetiții care îngreunează înțelegerea.	Prolixitatea reprezintă o comunicare dezordonată plină de cuvinte de prisos.
	Digresiunea. Fără a fi opusul preciziei reprezintă o abatere de la ideea centrală a discursului pentru a dezvolta idei paralele. Uneori acestea pot influența negativ sensul textului, alteori sunt chiar necesare.
Corectitudinea Respectarea normelor oficiale(literare) în organizarea comunicării de către vorbitor.	Solecismul presupune: abateri de la regula acordului sau a conjuncțiilor și locuțiunilor conjuncționale: ”care poți pentru ca să zici că...”
	Anacolutul constă în întreruperea continuității sintactice în propoziție sau frază: “ Ai bănuț că platoșa-i pătată /Pe care odihnești cu rachiou.” T. Arghezi, Inscripție pe un portret.

Puritatea Utilizarea sensurilor, formelor și structurilor consacrate prin uz lingvistic.	Impuritatea constă în: utilizarea exagerată a unor sensuri arhaice neologice, populare sau regionale; utilizarea formelor de proteză: alălmăie sau de epenteză: intinerar.; afereza: stâmpără-te: metateză: bonlav; apocopă: un! te duci?
---	---

B. Calitățile particulare ale stilului

Stilul individual, specific fiecărui vorbitor, se caracterizează, la rândul lui printr-o serie de trăsături particulare. Acestea sunt determinate de întâlnirea dintre nevoia vorbitorului de a se exprima, și modul individual în care folosește mijloacele puse la dispoziție de limbă.

Naturaletăea constă în exprimarea firească, degajată, lipsită de constrângere. Naturaletăea stilului este determinată de stăpânirea de către vorbitor a resurselor limbii și a obiectului, subiectului exprimat.	Opus naturaletăei este afectarea, adică utilizarea căutată, artificială a unor cuvinte și expresii pretențioase
Simplitatea constă în reliefarea valorii sugestive a cuvintelor și expresiilor. Se realizează utilizând forme și structuri sintactice obișnuite, cunoscute, sobre.	Emfaza reprezintă folosirea de cuvinte prețioase, menite să epateze pe ascultător. Stilul devine bombastic, greu de înțeles
Armonia constă în realizarea unui enunț plăcut, imprimându-i un ton plăcut care să-i reliefeze sensul. Îmbinarea și succesiunea anumitor sunete poate crea o impresie sonoră.	Cacofonia reprezintă opusul armoniei și constă într-o succesiune nerecomandată, supărătoare a unor

Aceasta se numește în stilistică, armonie imitativă sau aliterație. Un mod de a realiza armonia textului îl reprezintă eufonia. Aceasta se obține printr-o anumită organizarea și succesiune a unităților limbii și printr-o accentuare de natură să creeze un ritm interior al enunțului.	sunete. Structurile cacofonice nu reprezintă numai alăturări de cuvinte care se termină cu grupul de litere ca la cuvinte care încep cu același grup, ci și alăturarea altor grupuri de sunete: bagă găinile în coteț; fiica sa s-a dus la Bacău; am o floare de la Lala etc.
Demnitatea constă în folosirea cuvintelor și expresiilor admise de simțul cultivat al limbii, î și în evitarea exprimării grosolane, triviale ori necuviincioase. Demnitatea impune folosirea acelor cuvinte care asigură enunțului ținută și eleganță. În anumite situații, în care autorul unui enunț exprimă indignare, sau dă o notă de pamflet exprimării, el poate recurge și la forme ale trivialului. Acestea vor fi însă controlate riguros de către autor, pentru a nu depăși strictul necesar	Trivialul și vulgarul reprezintă opusul demnității.
Retorismul constă în folosirea unor expresii și cuvinte care dau comunicării patetism și entuziasm. El este folosit în discursuri evocatoare, unde autorul preamărește personalități și evenimente însemnate. Când retorismul este	

formal, fără acoperire devine un defect al textului, care sună fals.	
Finețea presupune o exprimare subtilă în care predomină aluzia. Finețea se întâlnește în operele scriitorilor: Ionel Teodoreanu – La Medeleni; Garabet Ibrăileanu – Adela, etc.	
Umorul constă în sesizarea și consemnarea aspectelor ridicole ale vieții. El se manifestă în diferite feluri: jovialitate, haz, etc. Umorul este realizat în mod intenționat de către scriitori care combină secvențe lexicale sau sintactice într-o manieră particulară, în scopul realizării de glume, și cu intenția de a crea o atmosferă de bunăvoie.	
Ironia constă în prezentarea aspectelor negative ale vieții simulând acceptarea lor. Formele de manifestare a ironiei sunt variate: persiflare, maliție, zeflema, batjocură etc.	
Concizia constă în utilizarea acelor mijloace de expresie strict necesare pentru realizarea unui mesaj clar, coerent	Poliloghia este opusul conciziei reprezentând o exprimare logoreică și confuză.
Oralitatea reprezintă folosirea cu precădere a particularităților limbii vorbite. Tipice pentru stilul oral sunt folosirea structurilor paratactice, a locuțiunilor, a proverbelor și zicătorilor, a unor expresii corosive etc.	

4.5. Stilurile funcționale

Alături de stilul individual care caracterizează discursul unui vorbitor, există diferite stiluri funcționale care, ca variante ale limbii, îndeplinesc funcții de comunicare în diferite domenii de activitate. Ele apar ca modele ce influențează vorbirea unui individ care-și modifică voit sau involuntar forma mesajului.

Stilul administrativ

se folosește în relațiile oficiale de comunicare.

Caracteristici:

a) la nivel formal:

- respectă strict formele literare corectitudinea fonetică, lexicală, grafică, ortografică și gramaticală;
- este lipsit de expresivitate;
- nu permite decât o singură interpretare;
- are o terminologie specifică.

b) la nivelul utilizării propriu – zise:

- frecvența substantivelor provenite din infinitive lungi: *în vederea calificării, cu privire la îndeplinirea....*
- folosirea reflexivului impersonal: *se convoacă...*
- preferința pentru anumite adverbe prepoziții, locuțiuni: *în vederea cu privire, de regulă, pe baza...*

Formularele tipizate

De-a lungul existenței noastre socio-profesionale suntem adesea puși în situația de a întocmi diferite texte cu caracter oficial. Ținând seama de stereotipia structurii și a limbajului oficial multe texte cu acest caracter sunt tipărite în formulare speciale și puse la dispoziția solicitanților care nu au de completat decât numele și prenumele și alte informații specifice tipului de document economisind astfel timpul care ar fi fost alocat conceperii și scrierii întregului document. Aceste formulare se numesc tipizate.

Iată câteva exemple:

- formularele C. E. C.
- mandatul poștal;
- chitanțele fiscale;
- documente de evidență bancară;
- fișa de bibliotecă

Observăm că formularele tipizate au ca puncte de sprijin indici verbali referitori la aspecte interesând persoana implicată în activitatea administrativă respectivă.

Referatul

1. Act oficial administrativ, redus la câteva rânduri care confirmă sau infirmă ceva, făcând și propuneri concrete privind eventuale soluții.

2. Observații scrise asupra unei lucrări (cărți) cu scop de recomandare în vederea unei recunoașteri oficiale

În sensul menționat la punctul 1

referatul impune folosirea unei exprimări clare concise, eliptice și foarte precise.

În sensul menționat la punctul 2, referatul presupune o dezvoltare a temei pe câteva secvențe principale, ca de exemplu:

- trecerea în revistă a ideilor importante susținute în text;
- identificarea punctelor de vedere și a argumentelor autorului;
- considerații privind limba și stilul autorului;
- intervenții personale ale referentului;
- concluzia.

Stilul tehnic – științific

se folosește în comunicare în domeniile științei și tehnicii și se realizează numai în limba literară; este uneori neutru fiind exclusă folosirea neologismelor a arhaismelor, a formelor populare a figurilor de stil.

Caracteristici:

- lexic specializat;
- frecvența neologismelor;
- folosirea unor formule argumentative;
- exprimare clară sobră, precisă;
- corectitudine (preferința pentru variantele literare ale limbii);
- obiectivitate (deși pot exista note ironice, polemice, satirice etc.);
- accesibilitate, claritate, precizie;

- folosirea unor coduri paralele (schiță, tabel);
- folosirea termenilor monosemanțici, definiții în prealabil, pentru a evita ambiguitatea;
- folosirea pluralului autorului (noi), care înlocuiește persoana I singular;
- organizarea comunicării pe capitole, paragrafe, alineate;
- folosirea unor construcții specifice: antiteze, digresiuni etc.

Textul tehnico – științific apare în reviste de specialitate, volume de studii etc. Scopul unui astfel de text este să transmită informații. Intonația textului științific deși este de obicei neutră, cuprinde uneori exclamații, nuanțe emfaticе, interogative, retorice etc.

Stilul beletristic

se folosește în exprimare la nivelul esteticului. Se opune tuturor celorlalte stiluri funcționale prin: scopul urmărit de autor, conținutul enunțului, tipul de informație transmis, mijloacele de comunicare folosite etc.

Caracteristici:

- convenția – autorul comunică o imagine proprie asupra realității, pe care o propune cititorului (destinatarului);
- prezența tuturor mijloacelor expresive de care dispune limba;

- acceptarea abaterilor de normele impuse de limba literară;
- subordonarea faptului de comunicare unor valori expresive.

Stilul publicistic

este folosit în toate mediile de comunicare. Cuprinde o diversitate de texte (interviul, reportajul, știrea, masa rotundă etc.), în care se utilizează elemente lingvistice specifice fie stilului administrativ, fie celui tehnico – științific, fie celui beletristic.

Caracteristici:

- varietatea vocabularului datorită diversității temelor abordate;
- folosirea limbii literare (și a limbajului cotidian);
- folosirea, uneori excesivă, a neologismelor;
- amestecul de stiluri;
- folosire unor clișee (*elită intelectuală, prima doamnă a țării*);
- folosirea unui limbaj accesibil;
- varietatea mare a formelor de manifestare;
- folosirea mijloacelor de convingere și de captare a atenției: lexic figurat, digresiuni, ironie, vorbire directă, interogații, exclamații, scrierea cu caractere diferite, însoțirea textului de imagini etc.

Talk – show – ul

este o masă rotundă televizată, o dezbateră, de regulă, aprinsă, polemică, organizată în așa fel încât publicul să ajungă să participe la discuții, să aibă reacții, să se manifeste.

În opinia specialiștilor, talk –show –ul reprezintă, în media, un aspect caracteristic al societății deschise care adoptă pluralismul, care presupune o confruntare de idei.

**Organizatorul
unui talk – show**

trebuie să aibă un comportament civilizat, să fie echidistant, să aibă umor, să fie familiarizat cu domeniile discutate, să fie spontan etc.

Moderatorul

trebuie să îndeplinească anumite condiții:

- să vorbească fluent, fără ezitări, fără repetiții inutile;
- să pună întrebări clare, cât mai puține cu răspuns închis (da/nu);
- să manifeste curiozitate, să încerce să atingă toate punctele în discuție;
- să știe să asculte;
- să nu acapareze discuția, ca și cum ar ști mai bine decât interlocutorii săi;
- să vorbească numai când trebuie;
- să-și lase invitații să vorbească dar să le limiteze timpul;

- să-și stăpânească emoțiile.

Stilul colocvial

îndeplinește funcția de comunicare într-o sferă restrânsă (relații familiale, relații neoficiale, relații incidentale (la spectacol, în mijloace de transport etc.).

Ca modalitate de realizare cuprinde:

- dialogul oral; dialogul scris; monologul oral; monologul scris;
- schimbul de scrisori, de felicitări, urări;
- toast, jurnal intim, notițe, adnotări etc.

Mijloacele lingvistice folosite sunt variate de la cele apropiate de norma literară până la cele populare.

În general oamenii au capacitatea de a-și adapta vorbirea în funcție de context, și de a utiliza mai multe variante ale limbii (literare, vorbite, jargon, argou etc.).

Caracteristici:

- naturalețea – comunicarea liberă de constrângeri, relaxată; sunt utilizate elemente lexicale regionale, cuvinte la modă, ticuri verbale; în stilul colocvial pătrund aspecte morfologice neliterare : *Fire-ar afurisit să fie cine a mai inventat și catihețile celea*, precum și formule de argou;
- folosirea clișeeilor lingvistice: *mă duc cu bicla*;

- formulări stereotipe : *coborâți la prima.*

Stilul colocvial poate avea o încărcătură afectivă prin utilizarea diminutivelor, a augmentativelor, a sensurilor peiorative etc.

4.6. Unități frazeologice

Unitățile frazeologice sunt unități de două sau mai multe cuvinte cu stabilitate sintactică, având un sens unitar și referindu-se la un singur aspect al realității.

Cele mai importante unitățile frazeologice sunt: locuțiunile și expresiile.

Locuțiunea

reprezintă „un grup de cuvinte, mai mult sau mai puțin unit și stabil, cu înțeles unitar și care, din punct de vedere gramatical se comportă ca o parte de vorbire” (Mioara Avram, Gramatica pentru toți, 1995)

Ex: *Cel de sus* = *Dumnezeu* – locuțiune substantivală

Om de geniu = *genial* – locuțiune adjectivală

a-și aduce aminte = *a-și aminti* – locuțiune verbală.

Caracteristicile locuțiunilor:

1. unitate semantică , realizată prin pierderea individualității elementelor lexicale componente: unele dintre ele există în limba actuală numai în

locuțiuni, ca arhaisme: *a da buzna; în zadar*.

2. posibilitate redusă de disociere a cuvintelor și de analiză: *a băga de seamă, pe de rost, o dată cu etc.*;

3. în unele locuțiuni figurează variante fonetice și forme flexionare care în alte situații nu sunt acceptate de limba literară: *a băga în spărieți, de-a v-ați ascunselea etc.*

Unitățile frazeologice reprezintă o sursă importantă de sinonimie și de expresivitate. Dicționarele semnalează prezența unităților frazeologice în articole referitoare la unul din cuvintele componente. Există paralelisme între locuțiuni construite cu aceleași elemente lexicale, dar având valori morfologice diferite. Procedul de formare este, de regulă, derivarea. Spre exemplu, de la locuțiunea verbală *a băga de seamă*, derivă locuțiunea substantivală *băgare de seamă* și cea adjectivală, *băgat de (în) seamă*. Există un paralelism între locuțiunile adverbiale și cele prepoziționale, ceea ce constituie și surse de greșeli în analiza gramaticală: *în jur/ în jurul; în sus/în susul etc.* Formele articulate sunt locuțiuni prepoziționale, iar cele nearticulate, locuțiuni adverbiale.

Expresia

este și ea “construcție cu caracter fix, care exprimă de obicei, figurat, o idee

sau o concepție” (Mioara Avram, idem).

Ex: *să nu dăm cinstea pe rușine* = *să nu ne facem d la limbă* = *spune multe cu sinceritate*; *pune mâna-n foc* = *garantează pentru cineva*.

Expresiile contribuie la expresivitatea enunțurilor: face tranc, își bate capul, etc.

Formule și clișee internaționale

Unele unități frazeologice circulă în majoritatea limbilor și au, de regulă, un caracter livresc. În literatura de specialitate, acestea sunt numite formule și clișee internaționale. Clișeele cuprind, uneori, în structura lor nume proprii și au la bază:

- întâmplări biblice:	<i>mărul lui Adam,</i>
	<i>arca lui Noe</i>
- legende:	<i>călcâiul lui Ahile,</i>
	<i>sabia lui Samocles,</i>
	<i>cutia Pandorei,</i>
- unele fapte reale	<i>acarul Păun.</i>

Sunt considerate formule internaționale expresii de tipul: mea culpa (lat.) = îmi asum vina; tête à tête (fr.) = față-n față

Aspecte practice

Citiți un articol dintr-un cotidian și unul dintr-o revistă de specialitate și comentați-le sub raportul caracteristicilor generale și particulare ale stilului

Folosiți, pentru răspuns, spațiul liber din chenar!

Unitatea de învățare nr. 5

Textul, mesajul, discursul

5.1.Obiective educaționale:

După parcurgerea acestei unități de învățare, veți fi capabili să:

- interpretați conceptul de text;
- identificați caracteristicile textului;
- interpretați valoarea conectorilor textuali în diferite situații

5.2.Textul

reprezintă o secvență lingvistică scrisă sau vorbită, formând o unitate comunicatională (în general o înșiruire de fraze – sau de enunțuri -).

Conceptul de text, foarte răspândit în lingvistică și în studiile literare, este foarte rar definit în mod clar. În general există o imprecizie terminologică, aceeași care funcționează și încercările de definire a conceptului de enunț, referitoare la acest concept.

Legătura care asigură caracterul de tot unitar unei secvențe pe care o numim text, este numită coeziune și reprezintă un element definitoriu al conceptului de text, deși păstrează imprecizia terminologică amintită.

Coeziunea textuală este marcată printr-o serie de trăsături de ordin gramatical:

- repetiția elementelor lexicale;
- paralelismul (repetarea unor anumite structuri asociate cu elementele lexicale care o

- realizează);
- substituția (înlocuirea unor elemente lexicale prin substitute pronominale, adverbiale etc.);
- parafraza (repetarea conținută asociată cu exprimarea într-o formă diferită);
- elipsa;
- joncțiunea;
- timpul verbal (concordanța timpurilor – succesiune etc.).

Aceste trăsături gramaticale sunt specifice unor elemente textuale numite *conectori*.

Conectorii textuali: prepozițiile și conjuncțiile, sunt instrumente lingvistice disociate după tipul de raport (coordonare sau subordonare) și după nivelul la care se realizează raportul (în propoziție sau în frază).

Și; cu; fără; or; pe de o parte; în primul rând, în al doilea rând; apoi; pe de altă parte, în sfârșit etc. sunt conectori care exprimă explicit relațiile dintre părțile textului.

5.3.Sensul conectorilor

- aditiv: *și; încă; de asemenea;*
- enumerator: *mai întâi; apoi; în sfârșit;*
- explicativ-justificativ: *căci; adică;*
- ilustrativ comparator: *astfel; de asemenea; între altele; de exemplu;*

- adversativ: *dar, în schimb; din contră;*
- concesiv: *totuși, cu toate astea ; măcar că;*
- rezumativ: *pe scurt, în rezumat.*

O categorie aparte de conectori o reprezintă substitutele. Pronumele și adverbele înlocuiesc sau reiau, prin forme și dimensiuni reduse, alte elemente purtătoare de conținut.

Substitutele reactualizează informația unui segment precedent sau anticipează informația unui segment ulterior.

Dăm mai jos câteva tipuri de texte cu două structuri diferite pentru a putea observa diferite tipuri posibile de coerență textuală.

a. *Maria stătea lângă fereastra care dădea spre parc. Aceasta era fereastra principală a casei în care locuia Maria de mulți ani. La început venea în camera aceasta cu cineva cu care discuta peisajul, apoi a început să vină singură iar acum i se părea extrem de cunoscut totul și în același timp atât de nou.*

b. *Maria stătea la fereastră. Franța se confruntă cu o criză economică serioasă. Mihai aleargă ca nebunul după fluturi.*

c. *Turtă dulce- panorame – tricoloruri – bragă – baloane – soldați – mahalagioaice – lampioane – fracuri – decorațiuni – decorați –*

donițe – menajerii – provinciali – fluieri – cerșetori – ciubere – cimpoaie – copii – miniștri – pungași de buzunare – hârdaie – bone – doici – trăsuri – muzivi – artificii – fotografii la minut – comedii – tombole – Moftul român nr.8 – oale – steaguri – flașnete – înghețată de vanilie – fleici – stambă – câni – pelin – călușei – scrânciob; cea din urmă invenție care era și la expoziția americană – pinteni – biciclete – cai – vite – jandarmi – basmale.(I. L. Caragiale, Moși).

În cele trei texte se pot observa trei tipuri de coerențe. În primul text, coerența poate fi sesizată cu ușurință, ea urmând schema clasică de elaborare a unui text.

În exemplul al doilea nu putem vorbi despre un text în toată regula întrucât îi lipsește caracterul unitar. Nu se pune problema identificării unor conectori, ci a unor elemente care au rolul de a delimita cele trei, propoziții, (enunțuri, texte) între ele.

În exemplul al treilea, autorul construiește o dezordine aparentă. Conectorii sunt greu de identificat căci nu sunt marcați semantic, ci gramatical. Enumerația însă este realizată într-o anumită ordine, demascată semantic. Universul specific bâlciului (moșilor) este atât de sintetic

și de expresiv surprins încât salvează coerența textuală.

5.4. Tipuri de texte

Texte orale

a căror geneză este concomitentă cu vorbirea. Ele se construiesc pe măsură ce vorbitorul exprimă oral, gândurile sale

Texte scrise,

cu organizare prealabilă, note, manuscrise, texte literare etc.

Texte narative

caracterizate prin structuri enunțiative și prin conectori temporali.

Texte descriptive

caracterizate prin conectori adverbiali, pronominali și adjectivali.

Texte poetice

caracterizate prin topică specifică și prin repetiții de diferite tipuri.

Texte dialogale

caracterizate prin succesiune întrebare - răspuns și prin schimb de replici.

5.5. Discursul

reprezintă o compoziție oratorică prin care se susține sau se demonstrează în fața unui public (auditoriu) un adevăr, o problemă, o situație, o problemă etc.

Structura discursului

Studiile de retorică delimitează și susțin existența mai multor tipuri de discurs: deliberativ - care prezintă teorii științifice, alternative manageriale, politice etc. și care are ca argument modelul; judiciar – care apără sau acuză în temeiul ideii de dreptate, mizează pe argumente deductive de tip juridic și moral; epidictic – care elogiază sau blamează folosindu-se de argumente morale.

1. *Invenția* cuprinde. subiectul, situația – definirea și calificarea lor. Probele sunt fie subiective – morale, fie obiective – argumentative.

2 *Dispoziția* este reprezentată de modul de structurare a dosarului, descompunerea după o schemă clasică a discursului:

exordiul - momentul în care se captează atenția auditoriului;

naratiunea - care cuprinde expunerea faptelor, a ideilor;

confirmația - care cuprinde momentul în care se confruntă argumentele;

perorația - momentul în care vorbitorul expune concluziile și concluzia principală.

3. *Elocuțiunea* se caracterizează prin claritate și prin expresivitate, calități la care oratorul trebuie să recurgă obligatoriu pentru a convinge auditoriul.

4. *Memoria* caracterizată prin acumularea de aspecte factuale spațiale, temporale care urmează a fi repetate insistent.

În rostirea discursului, oratorul va trebui să aibă în vedere reglarea vocii, controlarea gesturilor, ținuta, etc. pentru a întări ideile exprimate. Non verbalul este foarte important în efortul

de convingere a auditoriului pe care-l face orice orator.

Discursul argumentativ

Argumentarea reprezintă un ansamblu de enunțuri care au drept scop susținerea ideii și obținerea adeziunii auditoriului față de o idee exprimată.

Argumentele sunt exprimate sub forma unor raționamente, exemple, explicații, comparații care au scopul de a evidenția ideea susținută sau sub forma unor citate care să susțină ideea prezentată. Într-o argumentație apar întotdeauna mărci lexico - semantice ale diferitelor tipuri de argumente.

Mărcile lexicale prezentate nu apar numai în construcția discursului argumentativ ci și în alte tipuri de discurs.

Elemente de relație care exprimă o determinare cauzală	pentru că; deoarece, întrucât, având în vedere, de vreme ce
Elemente de relație care exprimă o determinare conclusivă	deci, așadar, prin urmare
Elemente corelative care exprimă un raționament de tipul cauză-efect	dacă...atunci; unde...acolo, cu cât...cu atât
Construcții sintactice tip sintagmă care au rolul de a realiza o ierarhie a argumentelor	în primul rând; în al doilea rând; apoi; în sfârșit; în cele din urmă
Sintagme care ordonează argumentele în jurul unei probleme, a unei teme, a unui aspect	în ceea ce privește...; referitor la...; din punctul de vedere al...

Alte tipuri de discurs

Descrierea orală

Descrierea reprezintă un tip de compoziție în care sunt înfățișate trăsăturile caracteristice ale unei ființe, ale unui peisaj, obiect, fenomen al naturii etc., într-o ordine și într-un limbaj propriu domeniului respectiv.

Descrierea științifică pornește de la observarea directă a realității obiective. Autorul unei astfel de descrieri urmărește să transmită o reprezentare cât mai exactă a obiectului sau fenomenului descris, utilizând un limbaj clar, riguros organizat, cu termeni specifici.

Descrierea literară prezintă un fenomen, un lucru așa cum se reflectă el în imaginația autorului sau pe de-a-ntregul inventate de către autor.

Autorul unei descrieri literare urmărește să-și convingă cititorii de firescul sentimentelor sale și să creeze un text verosimil, așezat în lumea posibilului. De aceea va folosi un limbaj adecvat și va recurge la utilizarea de figuri de stil, tropi și procedee artistice.

Fie că e științifică, fie că e literară sau de altă natură (aparținând altor registre stilistice ale limbii), descrierea poate fi sau scrisă sau orală.

Descrierea orală, ca orice mesaj oral se caracterizează printr-un grad mai mare

de spontaneitate. Prezența ascultătorului (văzut sau nevăzut) determină la vorbitor un comportament special. Limbajul folosit va cuprinde expresii specifice limbii vorbite, abateri tolerabile de la normele gramaticale etc., evitându-se totuși exprimarea incorectă sau imorală. Descrierea scrisă va utiliza un limbaj corect. Ea se caracterizează totdeauna printr-o organizare prealabilă, în care autorul își va controla riguros stilul, limbajul și atitudinea.

***Oralitatea* se caracterizează printr-o serie de trăsături definitorii ce decurg din specificul situațiilor de comunicare: realizare sonoră; spontaneitate, secvențialitate; comunicare directă.**

Oralitatea este predominant secvențială, în timp ce scrisul este continuu, integral, având nevoie să suplinească absența contextului.

Textul oral nu permite reveniri și corecturi, ca textul scris, care presupune revizui și reorganizări succesive. Mesajul oral presupune mai multă participare directă, implicare din partea vorbitorului și a ascultătorilor. Mesajul scris este mai detașat.

Mesajul oral are mijloace specifice de transmitere de informații și atitudini subiective: intonație, accent, pauze, variații de ritm, viteza de rostire etc.

Mesajul scris utilizează mijloace de notare a unora dintre trăsăturile oralității - semne de punctuație, dar are și procedee proprii ca așezarea în pagină, paragraful, alineatul, abrevierile, schemele grafice etc.

Particularitățile oralității pot fi indicate numai parțial în scris, uneori fiind nevoie de explicații suplimentare.

Unele texte document transcriu cât mai fidel mesajul oral, iar alte tipuri de texte, mai ales cele literare, reproduc numai unele dintre trăsăturile oralității. Textul literar nu cuprinde o descriere fidelă a unor dialoguri, sau a unor aspecte prezente în discursul auctorial, ci le sugerează.

5.6. Forme de manifestare a mesajului oral

Dialogul

În forma lui cea mai simplă, dialogul presupune doi vorbitori: un emițător și un receptor, pozițiile lor fiind alternante.

Realizarea comunicării, prin dialog a celor doi presupune:

- un context,
- un context o situație concretă de comunicare;
- un statut definit al persoanelor implicate în comunicare (cuprinzând relațiile dintre ei, statutul social, intențiile de comunicare, nivelul diferit de cultură, cantitatea de informații referitoare la anumite domenii de interes comun, locul și momentul desfășurării dialogului);
- un scop al comunicării

(informativ, emoțional,
argumentativ, persuasiv etc.

Dialogul se caracterizează prin accentul pus pe destinatarul comunicării, pe ascultător. Utilizează mai multe cadre de referință și se caracterizează prin prezența elementelor metalingvistice și a formulelor interogative și a schimbului de replici.

Monologul

Termenul monolog desemnează fie vorbirea cu sine însuși, situație în care emițătorul și receptorul se confundă , fie vorbirea adresată unuia sau mai multora dintre participanți la un act de comunicare, activi, sau pasivi din punct de vedere verbal.

Monologul se caracterizează prin accentul pus pe locutor, cadru unic de referință, absența elementelor metalingvistice (explicative) și prin frecvența elementelor afective (exclamații). Dialogul nu presupune o comunicare la care participă numai două persoane, ci mai multe (vezi termenul de *dialog social* ca situație de comunicare la care participă mai multe persoane). Monologul nu presupune numai un singur participant la actul de comunicare, ci un schimb de replici succesive ale unor indivizi care-și arogă, pe rând, rolul de vorbitor și de ascultător.

5.7. Structuri sintactice

Tautologia

este o repetiție de tip special, constând în repetarea unei părți de propoziție sau a unei propoziții prin aceleași cuvinte, având înțeles identic și funcție sintactică diferită.

Exemple de tautologii: *frate, frate, da brânza-i pe bani; face ce face și reușește.*

În propoziție termenii tautologiei se pot afla în raporturi sintactice diferite:

subiect - predicat - *legea e lege*

complement - predicat: *de mâncat mănânci; de dormit dormi*

În frază tautologia poate să însemne repetarea a două propoziții: *Ce-i frumos e frumos.*

Valorile tautologiei

Subliniază o calitate sau o acțiune (al doilea termen exprimă, de obicei, identitatea cu cel dintâi):

- subliniază calitatea acestuia: *Un cezanne e un Cezanne.* (G. Călinescu, *Scrinul negru*);

- exprimă exclusivitatea: *Școala nu e glumă, școala e școală;*

- întărește sensul exprimat anterior: *"...astfel calomniatorul ar fi fost învins, pe nedrept, dar ar fi fost învins".* B. Delavrancea)

În frază, între elementele repetiției tautologice pot exista diferențe formale de articulare; de mod; de diateză, de

persoană, de intonație.

Propozițiile care alcătuiesc termenii tautologiei se pot găsi în raport de subordonare subiectivă, predicativă, completivă directă, temporală, finală sau concesivă.

Aceeași frază poate să cuprindă propoziții care conțin, fiecare câte o tautologie aflându-se fie în raport de coordonare, fie de subordonare:

Mintea-i minte și norocu-i noroc,

Când femeia-i femeie, gospodăria e gospodărie.

Elipsa

Omiterea unor elemente necesare din punct de vedere gramatical sau lexical. Cuvintele respective nu sunt rostite de către vorbitori, deși aceștia le au în minte, le consideră subînțelese sau le evită special în scopuri stilistice:

"La calomniatorul Caion în tot ce-a făcut ... interes, perversitate, patimă și egoism". (Barbu Delavrancea)

Elipsa poate avea mai multe cauze: nevoia de concizie, graba vorbitorului, intenția de expresivitate.

Prin omiterea unor elemente care nu sunt absolut necesare pentru transmiterea unei informații se realizează construcții sintactice noi, care sporesc posibilitățile expresive ale limbii:

*„Iarna pe gheață și la săniuș”,
(I. Creangă); cum e turcu și pistolul: În*

exemplele date, lipsesc predicatelor (unul sau amândouă), fiecare cuvânt prezent în enunț păstrându-și propriul înțeles lexical.

În cazul elipselor lexicale sensul cuvintelor lipsă este preluat de celelalte cuvinte: *are temperatură*, expresia cuprinde în implicit, adjectivul mare sau ridicată (*are temperatură ridicată*).

Trebuie să se facă distincție între elipsă și subînțelegere. Atunci când pentru a se evita repetarea vorbitorul nu mai preia unele elemente enunțate deja, este vorba de o subînțelegere, nu de o elipsă:

“Eu nu ți-aș dori vreodată să ajungi să ne cunoști,

*Nici (nu ți-aș dori) ca Dunărea să-
nece spumegând a tale oști”*

(M. Eminescu, Scrisoarea III)

Subînțelegerea

este un fenomen întâlnit în general, în dialog sau, uneori, în descriere, unde vorbitorii nu sesizează lipsa cuvântului pentru că el a fost deja rostit puțin înainte.

Dacă în cazul subînțelegerii, elementele omise pot fi completate precis, datorită existenței lor într-o secvență anterioară, în cazul elipsei, înlocuirea se face aproximativ.

Elipsa se caracterizează, de obicei, prin aspectul afectiv pe care-l construiește. Când elementul eliptic este predicatul,

autorul creează o atmosferă de rapiditate sau de încordare a acțiunii în desfășurare.

Repetiția eliptică

Uneori, repetarea unui grup de cuvinte sau a unei propoziții se face eliminându-se unul sau mai multe elemente din cei doi termeni sau numai dintr-unul.

Cuvinte și expresii provenite din elipsă

Există cazuri în care o expresie eliptică devine fixă, în sensul că vorbitorul nu mai subînțelege nimic, ci o folosește ca un tot de sine stătător. Repetarea unor construcții eliptice poate determina formarea unor expresii care, păstrând înțelesul general dar aproximativ inițial încep să fie utilizate în situații diferite cu sensuri improprii: *are temperatură*, *are tensiune*.

În alte cazuri poate fi omis un substantiv determinat ca în cazul cuvintelor (*pătlăgică*) *roșie*, *vânăta* etc., sau în cazul expresiei *sărac lipit* (*pământului*).

Expresii eliptice pot apărea și datorită omiterii unei propoziții: *ai avut dreptate*, *ei și*.(ce-i cu asta?).

Anacolutul

Este o structură sintactică de tip special care constă în întreruperea și

modificarea unei construcții sintactice, în cadrul aceleiași unități. Este o construcție specifică limbii vorbite și exprimării orale insuficient organizate logic.

Cauza cea mai frecventă a anacolutului este tendința vorbitorului de a se exprima repede.

Tipuri de anacolut

1. Anacoluturi acceptate în limba vorbită, care nu viciază sensul enunțului	<i>Cine tot vorbește lucru nu-i sporește</i>
2. Construcții total greșite, care fac dificilă înțelegerea mesajului	<i>Eu? Domnu judecător reclam, pardon, onoarea mea, care m-anjurat. (I.L.Caragiale)</i>

Situații sintactice în care se creează anacolut:

- un termen al frazei cumulează mai multe funcții sintactice: *cine mă caută, nu sunt acasă*;

- propoziția cu care începe enunțul este părăsită prin intercalarea unei subordonate și continuarea enunțului cu o altă construcție: *Moșneagul când a văzut-o i s-au umplut ochii de lacrimi*;

- într-o atributivă introdusă prin care, atunci când în nominativ mai apare un subiect: *l-am căutat pe Gheorghe care nefiind acasă, l-am luat pe Ion*.

Aspecte practice

Comentați următoarele structuri sintactice:

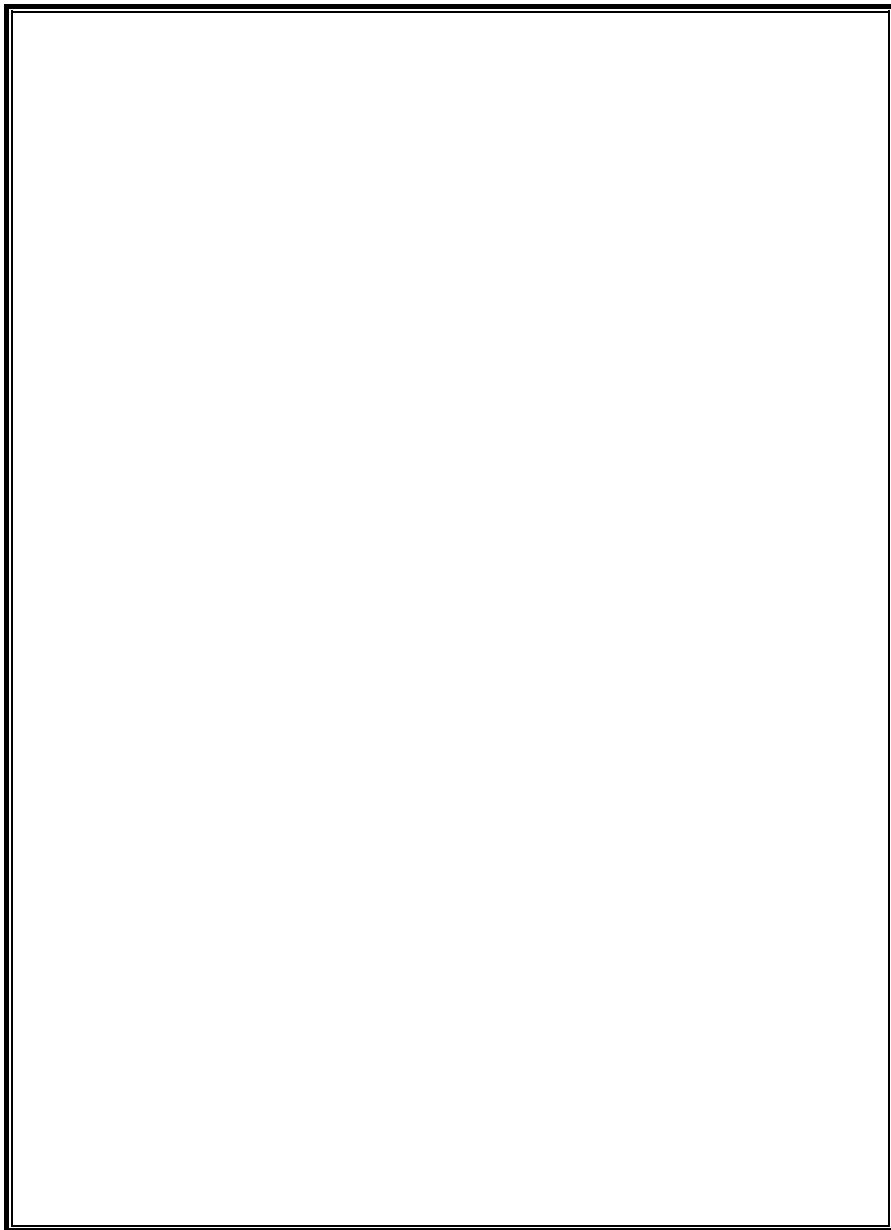
Joaca-i joacă și treaba-i treabă;

Unde dai și unde crapă;

*Feciorul Tarsiții Popescu, văduva lu Popa Sava de la
Caimata care a răsturnat+o răposatu Pache când a făcut
bulevardul al nou.*

(I.L. Caragiale, Art.214)

Folosiți, pentru răspuns, spațiul liber din chenar!

Bibliografie

1. Mioara Avram. *Gramatica pentru toți* , Ed. Humanitas, București, 1997
2. Gh. Beldescu. *Ortografie, ortoepie, punctuație*, S.S.F., București, 1982
3. Mircea Borcilă. *Studii de stilistică, poetică și semiotică*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1980
4. Gh. Bulgar - *Probleme de semantică. În: Sinteze de limba română*, E.D.P., București, 1981.
5. M. Cerkez, Cristina Ionescu. *Exerciții de gramatică a limbii române*, Ed. Diacon Coresi, București, 1992
6. M. Cerkez, Cristina Ionescu. *Gramatică și stilistică*, Ed. All, București, 1997
7. Matei Cerkez, Gheorghe Bârlea, *Limba română contemporană. Fonetică și vocabular*, Proiectul pentru învățământul rural, MECt, București, 2007
8. Matei Cerkez, *Elemente de lingvistică și de comunicare*, Ed. Sigma, București. 2008
9. Ion Coteanu. *Stilistica funcțională a limbii române*, Ed. Academiei, București, 1985
10. A. Martinet, *Eléments de Linguistique Générale*, Armand Colin. Paris 1967
11. Eugeniu Coșeriu. *Introducere în lingvistică*, Ed. Echinox. Cluj-Napoca, 1995
12. Ion Gheție. *Introducere în studiul limbii române literare*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1982
13. Th. Hristea (coord.). *Sinteze de limba română*, Ed. Didactică și pedagogică, București, 1981
14. Roman Jakobson, *Lingvistică și poetică*. Aprecieri retrospective și considerații de perspectivă, trad. Mihai Nasta, în Probleme de stilistică, București, Ed. Științifică, 1964.
15. Răzvan Săftoiu, *Teoria și practica limbii*, Proiectul pentru învățământul rural, MECt, București, 2006

16. Gh. Trandafir. *Probleme controversate de gramatică a limbii române*, Ed. Scrisul românesc, Craiova, 1982
17. Em. Vasiliu. *Introducere în teoria textului*, Ed. Științifică, București, 1990
18. Tudor Vianu. *Despre stil și artă literară*, Ed. Tineretului, bucurești, 1965
19. Tudor Vianu. *Studii de stilistică*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1968